
Tereziánská iniciativa

37

ČASOPIS MEZINÁRODNÍHO SDRUŽENÍ

leden 2007

V pondělí 16. října 2006 jsme se sešli před pamětní deskou umístěnou na zdi Parkhotelu, abychom uctili památku všech našich příbuzných a blízkých, kteří z těchto míst odešli a nedočkali se už návratu . . .

Pietní shromáždění na paměť zahájení transportů do Lodže a do Terezína

V pondělí 16. října minulého roku jsme se sešli na Židovském hřbitově na Vinohradech u pomníčku na paměť českých židů, kteří zahynuli v lodžském ghettu. Sešlo se nás tam několik desítek, rozhodně podstatně víc než rok předtím. Všichni jsme měli radost z velkého počtu přítomných, největší však Věra Šlesingerová, která každoročně toto pietní setkání připravuje a pokaždé má připravený jímavý projev, který otiskujeme.

Na závěr krátkého shromáždění se pomodlil vrchní rabín Karol E. Sidon.

Milí přátelé,

již po dvanácté se v tuto dobu scházíme zde u památníku připomínajícího strastiplnou cestu těch, kteří byli před 65 lety deportováni do lodžského ghetta a zahynuli buď v něm nebo v dalších koncentračních táborech. Z 5 tisíc deportovaných přežilo pouze 277 a dnes jich v naší republice žije třináct.

Přemýšlela jsem, co bych vám ještě mohla říci. A inspirovaná Míšou Vidlákovou jsem se rozhodla, že zde přečtu úryvek z deníku, který si v ghettu psal Oskar Rosenfeld a který byl vydán v Německu.

Oskar Rosenfeld se narodil v Koryčanech na Moravě v roce 1884. Po absolvování vídeňské univerzity působil v sionistickém hnutí a věnoval se literatuře. Po obsazení Rakouska v roce 1938 se přestěhoval do Prahy a stal se korespondentem londýnské Jewish Chronicle. V listopadu roku 1941 byl 5. transportem deportován do Lodže. Později se zde stal pracovníkem statistického oddělení a kroniky ghetta. Zahynul v Osvětimi za likvidace ghetta v létě 1944.

V září 1942 pořádá lodžské gestapo hon na lidi, který předčil krutostí vše,

po válce jsme se dozvěděli, že - tak jako transporty ze zimy a z jara 1942 - lidé skončili ve vyhlazovacím táboře v Chelmnu.

Oskar Rosenfeld si klade otázky:

*„Jestliže je něco takového možné, co tedy ještě zbývá?
Nač válka?
Nač hlad?
Nač svět?“*

Místo odpovědi uvažuje:

*„Žijeme, říkají jedni, protože jsme život omezili na to nejprimitivnější.
Žijeme, říkají druzí, neboť vše musí sloužit životu.“*

Žijeme, říkají jiní, protože v sobě máme ještě cit pro velikost, spravedlnost a budoucnost.

Přizpůsobili jsme se přítomnosti, ale máme v sobě budoucnost.

*Je podzim 1942, rok po naší deportaci.
Překonáme někdy ghetto Litzmannstadt?“*

co ghetto předtím zažilo. 16 tisíc lidí je odvezeno neznámo kam. Zejména děti do 10 let, staří, slabí a nemocní. Teprve

Naše přítomnost zde svědčí o tom, že ano, i když si v sobě holocaust neseme dál. Jsme zde, máme své děti, vnoučata. Ale kdo z nás by si v prvních dnech svobody pomyslel, že nás bude v roce 2006 muset chránit policie? Odháníme podobné myšlenky, bráníme se jim. Ale nezapomeňme, že stejně jsme kdysi zaháněli myšlenky na koncentrační tábory v Německu po roce 1933. Jistě, jsme staří, slabí, přesto bychom měli udělat vše, co ještě můžeme, abychom varovali před těmi, kteří popírají holocaust, chtějí zničit Izrael a židovstvo.

★ ★ ★

Odpoledne už svítilo sluníčko a určitě víc než padesát se nás setkala u pamětní desky na zdi Parkhotelu v Holešovicích, abychom si, tak jako každý rok v tento výroční den, vzpomněli na zahájení deportací a uctili památku našich příbuzných a blízkých. K plastice Helgy Hoškové jsme „zavěsili“ kytici žlutých chryzantém. Za ŽOP se pietní vzpomínky zúčastnil její předseda František Bányai a k desce „přípevníl“ kytici.

Po modlitbě Karola E. Sidona přečetla Anna Hyndráková úryvek ze vzpomínky Heleny Schützové:

...tak jsem živořila do té doby, nežli si mě povolali do Terezína. A já už jsem byla velice ráda, protože tohle nebyl žádný život. Ve sklepech už nebylo žádné uhlí, elektrika svítila jen chvílemi, ten věčný strach při každém zazvonění, ten byl hrozný. Moje sestry už byly všechny pryč. To já jsem vždycky musela být taková kvočna rodiny a pro všechny jsem se musela angažovat. Když dostala moje nejstarší sestra v Radešovicích pozvání do koncentráku, tak u ní byla také moje sestra Jarmila, která přijela z Vídně a byla u té sestry jako vdova a tak s ní žila. Ona dlouho nemusela nosit hvězdu, protože měla za muže árijce. Ony obě dostaly výzvu, že se mají dostavit do Veletržního paláce a toť se ví, jejich útočiště bylo u mně. Přišly s prázdnými rukama. Měly naskládané nějaké šatstvo, nějaké boty, ale neměly nic s sebou upečeného, neměly vůbec nic s sebou. Tak já ve dne v noci, než šly do toho paláce, jsem pekla vánočky a sháněla jsem u dobrých vršovických lidí, kteří opravdu byli ke mně vzácně hodní. Tam na rohu, kde potom býval biograf, tam na rohu býval koloniál, ten vedla jedna stará žena. Ta všecko, co mi mohla dát, mi přenechala. Tak jsem jí to řekla, že dvě moje sestry jdou do koncentráku a že nemají nic s sebou. Ona mi dala

všechno možné, dala mi tuky a mouku a i nějaké rozinky jsem měla. Jednoduše řečeno, pekla jsem a vařila jsem, aby měly něco na cestu. Nadělala jsem jim do několika kelímků jíšku, protože to se hodně dělalo. Některá jíška byla slaná, některá sladká, no a tak jsem jim to nabalila, a jakmile jsem tohle všechno dodělala a ony si to všechno zabalily, vtom někdo zvoní a přišel s pozváním do transportu pro mě. Tak si můžete myslet, co to bylo. Já byla z toho šílená. Ony se vypravily pryč, já jsem je vyprovodila jenom po schodech, pomohla jsem jim k elektrice. Každá měla - tak, jako potom já, provázek na krku, a na tom provázku byla zelená kartička s číslem - já se pamatuji, že jsem měla číslo 672 a měla jsem značku Aar, a ony měly přede mnou tu značku taky.

... a byly hodně, hodně vyjukané, hlavně mladší. Nejstarší, ta vídeňská, ta to nesla nějak lépe. No tak ony odjely a já jsem teď začala péct pro sebe. Teď jsem ale věděla, že moje nejmladší sestra Anča je tam s dvěma dětmi v tom Terezíně. Můj syn Zdeněk, ten přece bude čekat, že mu něco přivezu, pro Pána Boha, jak mám na ty lidi apelovat, aby mi ještě něco dali, kde to mám sehnat. Tak hodná paní Veselá sehnala za peníze, za dobrá slova, a lidi v domě sehnali a všelicos mi přinesli, co jsem dala dohromady. Vezla jsem s sebou hrnek starých povidel, které si náš Zdeněk bral místo bonbónů. Rval to kudlou. A tak jsem jela do toho Terezína potom já. Tři dny jsem byla ve Veletržním paláci. Nejdřív mi vzali moje dva snubní prsteny, jeden jako vdova jsem mohla vzít s sebou a jeden

svůj, tak ty dva prsteny mi vzali. No a byli jsme tam a už jsme viděli, jak to asi bude vypadat. Z necek nám vydávali polévku, každý dostal naběračku polévky do takového esšálku, no a zvykli jsme si dávat si lžici do boty. Já jsem se vůbec nesvlékala. Pořád jsem byla tak strašně moc navlečená, přestože to bylo v létě a bylo horko, protože ty věci, které jsem měla na sobě, by se mi byly do žádného baťohu nevešly a my jsme přeci směli mít jenom padesát kilo s sebou a těch padesát kilo bylo vlastně jenom živobyť pro tu moji sestru a pro její děti a pro mého chlapce. A byla tam také švagrová Julinka, ta také čekala, co jí přivezu, no tak já jsem toho měla na sobě víc, nežli jsem unesla.

Druhý den, to jsme seděli každý na tom svém baťohu, každý na takovém vyhrazeném místě v tom Veletržním paláci, museli jsme si tam zamést, prachu tam bylo dost. V sedě jsem spala a pak vyvolávali megafonem číslo 672, abych se dostavila do kanceláře. Ranit mrtvice mě mohla, jak jsem byla rozčilená. Oni přišli na to, že mám v Řevnicích velikou plochu takových parcel, které jsem kdysi za bratrovy pomoci koupila z dědictví po mém nebožtíkovi otci. To jsem dostala asi dvaasedmdesát tisíc a tak za ty peníze jsem si koupila plochu, ta byla určitě asi na dvacet vil. No oni na to přišli, že to není ještě převzaté do německých rukou, a tak tam jsem musela podepsat, že ta plocha v Řevnicích v Třebáni, se převádí do německého vlastnictví. No já bych jim bývala dala, kdyby byli chtěli třeba mou hlavu, jenom abych už se dostala z toho drápu německého pryč. Mezitím, co jsem tam byla, tak se ►

tam procházel Fiedler, to byl jeden *obergestapák*, a tak, jak jsem tam vypovídala, jakou plochu to má, jaké číslo katastrální, tak se na mě podíval a řekl: „Vždyť ona má ještě náušnice, vyndejte jí je!“ Měla jsem náušnice takové za dvacet korun. A já jsem povídala: „No, to jsou docela levné náušnice, to je vlastně bižuterie.“ A on řekl: „To nevádí, jen je vyndejte.“ No tak jsem je vyndala, tak je tam hodili do takového škopku, kde už bylo víc takových věcí. Po třech dnech potom nás vedli časně ráno, takový smutný průvod tisíce lidí, na nádraží,

kde jsme v dobytčákách byli převezeni do Bohušovic u Roudnice. Tam bylo ujednáno s někým, kdo jel dřív do Terezína, že bude Zdeněk hledět, aby byl někdo blízko, aby mohl ty věci, co vezu, zachránit, protože velice často se veškerá ta bagáž, kterou vezli lidi s sebou, zkonfiskovala. Přišla jsem na nádraží do Bohušovic a bylo tam pár hochů z Terezína s vozíky, kteří brali starým lidem věci, které neunesli, na ty vozíky. A jeden ten hoch se ke mně přitočil a řekl mi, aby to neviděl gestapák: „Zdeněk nemůže, má oteklé nohy.“ No tak to bylo

jako by mi nůž vrazili do srdce. Táhla jsem se s těmi mými věcmi a přišli jsme husím pochodem, velice často jsme se zastavovali, bylo mnoho docela starých lidí, ale zase také mladší. Někteří ti mladší mi pomáhali, až jsem se dotáhla až do toho Terezína. Tam jsem viděla z jednoho domu, z takového výklenku, Zdeňka na mě kývat a jak mu slzy tečou přes tváře. Dala jsem se taky do pláče, že jsem se vůbec nemohla utiшит. Potom každý, kdo přišel do Terezína, nejdřív šel do tak zvané šlojsky...

Mládež a besedy o holocaustu

Jak je vám, milí čtenáři, patrně známo, existuje v rámci TI skupina asi 30 „lektorů“, kteří se snaží na požádání besedovat o osobních zážitcích z války. Zájem uspořádat besedu je přímo úměrný zájmu jednotlivých vyučujících. Bez jejich iniciativy by se uskutečnilo jenom několik z nich.

V poslední době jsem se zúčastnil dvou akcí, které byly uspořádány církví Českobratrskou, aniž by na sebe měly nějakou návaznost. V říjnu to byla v Hradci Králové skupina SION, která uspořádala Dny pro Izrael, a to pod záštitou velvyslance pana Arie Araziho. Uspořádali filmový večer spojený s ochutnávkou izraelských vín, Týden židovské kuchyně, výstavu „Děti celého světa malují Bibli“ (putovní výstavu poskytlo velvyslanectví Izraele), galavečer za účasti umělců Jaroslava Svěceného, Bohuše Matuše, Josefa Vinkláře a spisovatele Arnošta Lustiga. Terezínskou iniciativu jsem zastoupil přednáškou o holocaustu na gymnáziu.

Skupina SION pořádá Dny pro Izrael již od r. 1997. S jejich zástupci jsem se setkal při mém vystoupení ve Valdštejnské zahradě v dubnu 2006. Mají vlastní školku, základní školu a dokonce malou kavárnu a školní autobus.

Druhá pozoruhodná akce byla v Trutnově. Šlo vlastně o festival 9 BRAN a každý den, od 3. 11. byl nějaký pořad. 3. 11. sefardská hudba, 4. 11. film *Démanty noci* a kurz židovských lidových tanců (Besamim Praha), 5. 11. výstava fotografií současného Izraele na evangelické faře a koncert klasické hudby a populárních židovských melodií (Collegium Bohemia), 6. 11. výstava *Židovské zvyky a tradice*, 7. 11. *Zmizelí sousedé* a Trombenik Prague Klezmer Band, 8. 11. film na evangelické faře, 9. 11. Pavel Werner z Terezínské iniciativy a *Létající rabín* z Prostějova v kině Vesmír. Šlo o dvě vystoupení pro cca 380 studentů - v 9. 30 a 11. 30. Byl to dost silný zážitek. Ještě nikdy jsem nevystoupil před takovým počtem posluchačů a kombinace s klezmer hudbou mně také dala zabrat. Večer se pak konal stejný pořad v hudební síni B. Martinů, tentokrát pro dospělé.

Duší všech těchto akcí byl českobratrský evangelický farář p. Molnár (studoval v Heidelbergu s rabínem Sidonem). Řekl bych, že jde o mimořádnou osobnost.

Na závěr bych rád řekl, že by bylo dobré, naše členy pravidelně informovat o mimořádných akcích, jichž se aktivně účastníme, a navázat tak na minulá čísla našeho časopisu, např. na vystoupení dr. Lieblové v Kanadě, dr. Vidlákové a řady dalších.

Pavel Werner

DNY ŽIDOVSKÉ KULTURY V BRNĚ

V divadle Reduta se konal 18. a 19. listopadu 2006 večer ze skladeb terezínských autorů. Především zazněly skladby Gideona Kleina, Viktora Ullmanna a Hanse Krásy.

První polovina koncertu byla velmi úspěšná. Kleinovo smyčcové trio v choreografii ředitele Národního divadla Zdeňka Prokeše zaujalo kvalitou hudebního provedení a technicky i výrazově dokonalým výkonem tanečních sólistů.

Dětský sbor Brno - vedený Valerií Mafašovou - čistě a se zaujetím zazpíval *Tři hebrejské zpěvy* Viktora Ullmanna - napsané roku 1943 v Terezíně.

Vrcholem večera měl být *Brundibár* komponovaný Hansem Krásou na libreto Adolfa Hoffmeistera. Režii převzala Vanda Drozdová, dětský sbor Kantilénu a orchestr ND vedl Jakub Klecker.

Jaký byl však dojem přítomných, bývalých terezínských dětí, výstižně popisuje Helga Hošková. Její dopis řediteli ND v Brně, režisérce a dirigentovi vyjadřuje pocity zklamání přítomných:

BRUNDIBÁR V BRNĚNSKÉM NASTUDOVÁNÍ

S potěšením jsme přijali pozvání na uvedení dětské opery *Brundibár* na scéně Národního divadla v Brně, které se uskutečnilo 17. 11. 2006. Jsme pamětníci původního provedení „*Brundibára*“ v Terezíně 1943 - 44.

Od té doby jsme zhlédli *Brundibára* již nesčíslněkrát v mnoha státech Evropy i USA, v několika jazykových překladech. Byly to inscenace více či méně zdařilé, vždy to však byl hluboký zážitek, který nás pokaždé znovu dojmá. Všechna představení byla nějakým způsobem spojena připomínkou tragického osudu terezínských dětí. Tyto děti do prostého příběhu opery vložily naději a víru, že stejně jako v pohádce nakonec zlo bude poraženo a dobro zvítězí. Nadšeně zpívaly „*Brundibár poražen ...*“.

Většina těchto dětí později byla usmrcena v plynových komorách.

Na brněnské uvedení jsme se těšili. Byli jsme zvědaví, jak se soubor Kantiléna pod vedením režisérky Vandy Drozdové a dirigenta Jakuba Kleckera tohoto úkolu zhostí. Byli jsme překvapeni, zklamání, zděšení!

„Ententýky, dva špalíky...“ - všechny děti v pyžamech. (!) Výrazné úlohy, které nabízejí tolik fantazie a možností (hlasové, herecké i výtvarné) byly potlačeny, někde dokonce vypuštěny.

Sólistům vůbec nebyla dána možnost své schopnosti uplatnit. Malé role zcela zanikly. Mlékař, pekař i zmrzlinář texty odříkávají do mikrofonu (jako na nějaké estrádě), své zboží vůbec nenabízejí ani neprodávají. Pekař si jenom sám ukousne rohlík a odejde, mlékař (ka) v růžovém pleteném kostýmu s chlupatými chrániči na uších (?) místo aby razantně odmítal dát dětem mléko (... zdarma nebude nic...) podá Anince láhev. Nejotřesnější je však ztvárnění titulní postavy *Brundibára*. Představitel *Brundibára* v Terezíně (Honza Treichlinger) dokázal v této záporné roli zesměšnit zlo tak, že jsme Honzu všichni milovali. Ve svém projevu byl tak nepřekonatelný, že jediná jeho role nebyla alternována. I on zahynul v Osvětimi, svým *Brundibárem* však zůstal nesmrtelný. Jaký kontrast!

Brněnský *Brundibár* je povaleč, chlípák, pedofil. Navíc vzhledem k rychlému tempu mu není téměř vůbec rozumět. Chybí mu dokonce i flašinet, takže hlavní smysl - konkurence jeho mechanického hrani s dětskou písničkou - konflikt, kdy vyhání zpěváčky ze svého rajónu, - se posluchačům jeví nejasným. Vždyť on vůbec na flašinet nehraje („Jak já touhle klikou točím...“), jen na krku má jakousi kliku zavěšenu. Povaluje se na zemi a lidé mu jen tak za nic dávají peníze, jako bezdomovci. Vrcholná je scéna, kdy poloobnažený v těžkých botách leží v posteli a děti, bůhví proč, natřásají peřiny (nikoliv ve chvíli, kdy „Máry klepe koberec... Vlasta větrá peřiny...“). Další promarněnou příležitostí jsou sólové výstupy zvířátek. Děti zpívají v pyžamech a pouze kresbami je názorně předvedeno, zda zpívá kočka, vrabec, a domýšlíme si, že to neidentifikovatelné zvíře je pes. Důležitý výstup, kdy se zvířátka domluví s dětmi, aby pomohly Anince a Pepíčkoví, nijak nezdůrazňuje sílu vzájemné pomoci (víme, víme, rozumíme...).

V této inscenaci za svoje zpívání děti nic nevydělají, *Brundibár* jim žádné peníze neukradne, a tak nezasvěcený divák ani neví, proč ho zvířátka vyženou ze scény. Náhle je ... „pozdě z večera, skončila opera...“, „ale to vlastně ani nikdo neřekl. Závěrečná píseň („*Brundibár poražen ...*“), která obvykle strhne obecenstvo k bouřlivému potlesku a vyžádá si několikrát opakování, rychle skončí. Poslední scéna, připomínající Síň dětí v muzeu Jad Vašem v Jeruzalémě, kdy do ztemnělého sálu jsou tiše čtena jména zahynulých dětí, je sice velice působivá, ale v daném kontextu násilná.

Nejsme tak zcela konzervativní, za jaké nás možná budete považovat. Chápeme, že paní režisérka se snažila o moderní pojetí, chtěla operu přizpůsobit dnešnímu vnímání a vkusu. V tom případě by její nastudování nemělo být spojováno se jmény autorů opery *Brundibár*: Hanse Krásy a Adolfa Hoffmeistera. S brněnskou inscenací nemají nic společného.

Co říkají ochranné organizace mimo jiné zásahům do díla?

Brundibár je dokonalé dílo, které má historickou hodnotu. Nedá se na něm mnoho zlepšit, zakazit se může však hodně. Stalo se. Škoda, je nám to líto. Případá nám to stejné, jako kdyby se sešel spolek architektů, že znovu postaví Hradčany. *Brundibár* je pro nás svatý obraz, v tomto případě pošpiněný blátem. Jsme totiž toho názoru, že některá díla by měla být hájena proti bezuzdnému drancování.

O JIRKOVI BRADYM, JEHO SESTŘE HANĚ, FUMIKO IŠIOKA A O ZÁZRAKU

S Jiřím Bradym hovořila Anna Lorencová

Jméno Jiří Brady nám zní známě. V poslední době jsme se s ním několikrát setkali v souvislosti s českým vydáním knížky *Hanin kufřík* (2003), Jiří měl při této příležitosti i tady v Čechách několik besed. Teď je v Evropě a v Čechách znovu, využíli jsme toho, aby nám řekl něco o sobě a hlavně o historii „znovuzrození“ jeho sestry Hany.

Jiří se narodil 9. února 1928 v Praze a do jara 1941 žil se svými rodiči Karlem a Markétou Bradyovými a se sestrou Hanou v Novém Městě na Moravě. Po okupaci se jejich život už hodně změnil, ale stále ještě žili pohromadě jako ostatní židovské rodiny. Později byli oba rodiče zatčeni a Hana a Jiří odjeli v květnu 1942 do Terezína sami. Do Osvětimi - Birkenau byli deportováni podzimními transporty 1944, tam už jel každý sám. Haně bylo teprve 13 let. Z celé rodiny se vrátil pouze Jiří. Záhy po válce se vystěhoval, od roku 1951 žije v Torontu. V Terezíně se naučil instalatérskému řemeslu, které jej provázelo po celý další život, později v podobě úspěšného podniku. Jiří má též významnou zásluhu na vydání pozoruhodné knihy o terezínském časopise *Vedem - Je mojí vlastní hradba ghett*, která v Americe získala prestižní národní cenu za nejlepší publikaci o holocaustu za rok 1995. Její anglickou verzi vydává vlastním nákladem a posílá pravidelně do Terezína.

★ ★ ★

Tvoji rodiče byli zatčeni ještě před vaším odjezdem do Terezína. Za jakých okolností se to stalo?

Matčín bratr inženýr Vilém Dubský utekl před nacisty do Belgie. Po čase přišel za maminkou nějaký Belgičan a nabídl jí,

že může bratrovi poslat peníze, a ona mu pro něj dala menší obnos. Když pak nacisté okupovali Belgie, toho člověka zavřeli a našli u něho všechna jména a adresy. Na jaře 1941 předvolali maminku na gestapo do Jihlavy, odkud ji poslali do Ravensbrücku. Tam prožila asi jeden a půl roku, než ji deportovali do Osvětimi, kde během čtyř dnů zemřela. Otce zavřeli ve stejném roce na podzim.

Proč?

V Novém Městě na Moravě žily původně jen dvě židovské rodiny, a dvě se tam přistěhovaly, aby se tam ukryly. Když židé od září 1941 museli nosit žlutou hvězdu, jeden z těch židovských přistěhovalců si na kabát ostentativně připnul vystřížený kus látky s hvězdou a došel tak až na náměstí. Tam ho uviděl SS Obersturmbannführer Fritz, který prohlásil, že Nové Město na Moravě musí být okamžitě „judenfrei“. Druhý den ráno zastavilo před naším domem velké černé auto, v němž už byli čtyři židovští muži, a otec do něj musel nastoupit. Odvezli je na jihlavské gestapo, odkud byli záhy deportováni do Mauthausenu. Můj otec se tam udržel o něco déle, čistil gestapu parkety, a asi to dělal dobře. Po „heydrichiádě“ ho poslali do Brna do věznice na Cejlu a odamtud rovněž do Osvětimi, kde po několika dnech zahynul.

Zůstali jste sami?

Byli jsme sami, ale vzali si nás k sobě příbuzní, otcova sestra měla křesťanského manžela, a tento arijský strýc si pro nás přišel a přivedl nás do jejich rodiny. Měli nás rádi a velice hezky se o nás starali.

Měli jste pak s rodiči ještě nějaký kontakt?

Měli, dokonce stále ještě máme ten zázrak, který každý obdivuje. Matka nám totiž z Ravensbrücku směla jednou za měsíc psát. Jednou nám poslala srdíčka z rozžvýkaného chleba. Ozdobila je zubní pastou a do toho vyryla naše monogramy. Po šedesáti letech jsou ta srdíčka stále ještě v perfektním stavu.

To bylo jediné spojení?

Nebylo, dokud byla maminka v Ravensbrücku, dostávali jsme od ní dopisy. I od otce jsme někdy dostávali zprávy, když byl ještě na gestapu v Jihlavě. Otec uměl velmi dobře vycházet s lidmi, dokonce i s některými gestapáky, kteří ho v Jihlavě posílali nakupovat bez dozoru. Mohl by býval utéct, ale bál se, že by zavřeli nás. Někdy nám ale mohl psát, jeho dopisy se zachovaly do dnešního dne.

Kdy jste přijeli do Terezína?

18. května 1942 transportem Av, ale již 14. května jsme museli odjet do Třebíče. Tam jsme byli soustředěni v jakési

nevlídné budově, kde jsme čtyři dny žili na podlaze. Hanička tam 16. května oslavila své 11. narozeniny. Zapálili jsme kousek svíčky a snědli pár bonbonů.

Co vás čekalo v Terezíně, kam jste se dostali?

Já jsem byl v chlapeckém domově L 417 na známé jedničce, kde se vydával časopis VEDEM. Zpočátku jsem byl jediný, který pracoval, učil jsem se instalatérem. Hanička se dostala do dívčího domova v L 410, do pokoje pro mladší dívky. Ještě jí nebylo čtrnáct a nechodila do práce. Jen někdy ji pan Schwarzbart, který byl jedním z vedoucích nad zahradami, vzal se staršími dívkami, aby jim pomáhala a dostala se trochu na čerstvý vzduch a na sluníčko. V domově se zúčastnila tajného vyučování, učila se dokonce i šít a chodila na hodiny kreslení, které vedla malířka Friedl Dicker - Brandeisová. Pět Haniných obrázků se zachovalo.

Do kdy jste v Terezíně zůstali?

Oba jsme byli deportováni podzimními transporty 1944. Já jsem odjel prvním transportem 29. září, Hana předposledním, 23. října. Byla sama, jen s několika kamarádkami...

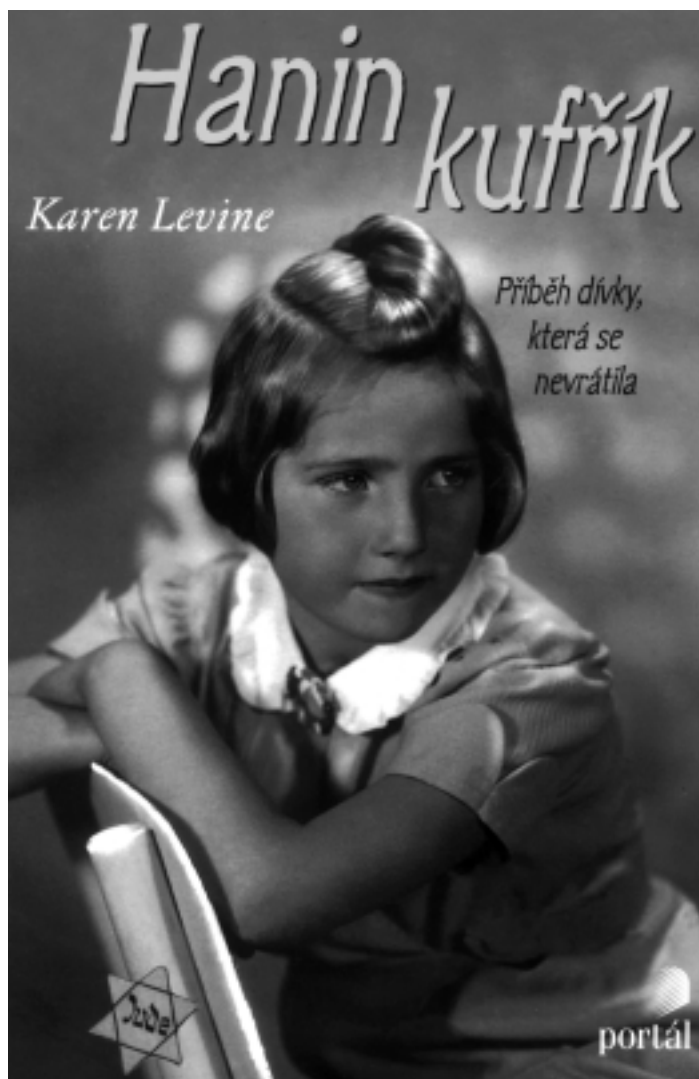
Už jsme se nesetkali.

Tvoje sestra Hana zahynula v Birkenau, ale přesto ji dnes znají tisíce lidí, zejména děti. Jak se to stalo, že se zrodila knížka *Hanin kufřík* a všechno ostatní, co na to navázalo?

Vzniklo to asi tím kufrem. Ředitelka tokijského Holocaust Education Center Fumiko Išioka se obrátila na Osvětimské muzeum, zda by jí nemohli poslat několik předmětů, na nichž by žákům mohla přiblížit osud židovských dětí. Poslali jí dětskou botu, ponožku, svetr, kanystř s nápisem cyklon B a kufr. Na kufru bylo Hanino jméno, datum narození a označení Waisenkind (sirotek). Děti se těžko mohly ztotožnit s ponožkou nebo svetrem, ale ten kufr, to jméno bylo pro ně konkrétnější. Naléhaly na Fumiko, aby zjistila, kdo byla Hana, aby se o ní ještě něco dozvěděly. Naštěstí je Fumiko velice houževnatá žena a začala pátrat. Psala do různých muzeí a bývalých koncentračních táborů, jestli o Haně něco nevědí. Ale odevšad přicházely pouze negativní odpovědi. Až jednoho dne dostala dopis z Osvětimi, že Hana přijela z Terezína. Fumiko vyhledala a přečetla o Terezíně, co se dalo, a zjistila, že tam děti taky malovaly, že hodně obrázků se zachránilo, a že jsou uloženy v Židovském muzeu v Praze. Napsala tedy do Židovského muzea, odkud jí za několik týdnů poslali pět Haniných obrázků. Děti měly velkou radost, protože teď měly něco, kde bylo její jméno - *Hana Brady*. Ale chtěly vědět ještě víc.

Pro paní Fumiko to muselo být nesmírně těžké, úplně nová agenda, jak to dokázala?

Fumiko byla úžasná. Na jedné konferenci v Londýně získala dva dny času, rozjela se do Prahy a odtud autobusem do Terezína. Bylo to v létě, v době dovolených, a v muzeu bylo jen několik zaměstnanců. Ale nakonec našla Ludmilu Chládkovou. Ta se jí snažila pozvat na jindy, ale když viděla, jak je to pro Fumiko

důležité, začali hledat. Našli transport z Třebíče do Terezína, na jehož seznamu byla i Hana, a nad jejím jménem bylo napsané i moje. U všech jmen bylo označení, že ti lidé zahynuli, jen u mého ne. Fumiko se ptala, jestli o mně nevědí. Hledali dál a náhodou našli seznam chlapců z našeho pokoje, a u každého jména bylo uvedeno, jestli zemřel nebo přežil. Připojená poznámka sdělovala: seznam sestavili Kurt Jiří Kotouč a Jiří Brady. Ludmila věděla, že Jirka Kotouč žije v Praze, a že by možná věděl, kde mě najít. Fumiko vyhledala Michaelu Hájkovou z Židovského muzea v Praze, která po několika telefonátech Kotouče našla. Na schůzku s Fumiko musel přiběhnout hodně rychle, protože za pár hodin odlétala do Londýna. Stihnul to a spojení na mne jí dal.

Začíná to být dramatické, během dvou dnů - v cizí zemi a v neznámých městech - našla Fumiko s pomocí dalších lidí nejdůležitější informace, které potřebovala.

Fumiko mi pak napsala dlouhý a citlivý dopis a poslala spoustu materiálů. Vyzvala japonské děti, aby namalovaly, jak si představují život v terezínském dětském domově. Pak přišla velká obálka z Tokia s obrázky japonských dětí a dalšími materiály. Bylo to pro mne obrovské překvapení. Po 55 letech jsem z dalekého Tokia dostal zprávu, že japonské děti se zajímají o Hanu a její život. To jsem nemohl nechat jen tak, musel jsem Fumiko odpovědět a něco udělat. Poslal jsem jí naše fotografie a jiné doklady a tak začalo něco téměř neuvěřitelného. ▶

Zatím víme, jak to začalo v Japonsku, jak se stalo, že to zachvátilo i Kanadu?

Vyprávěl jsem o té příhodě svému známému v Torontu, ten zavolal do Canadian Jewish News, kde o tom otiskli článek. Pak mi jednou zavolala Karen Levine, která byla v Kanadě známá zejména jako rozhlasová novinářka, a za své reportáže dostala už dvakrát cenu Peabody Award. Chtěla se mnou udělat rozhovor do rádia. A náhodou, jaká se nestává každý den, měla právě v tom čase přijet Fumiko poprvé do Toronta a do rozhlasu jsme přišli oba. Toto interview získalo 1. cenu v rozhlasové soutěži v New Yorku. Poslouchala je i nakladatelka a přítelkyně Karen Levinové, která ji přemlouvala, aby o tom napsala knihu. Karen měla tehdy šestiletého syna a náročné zaměstnání a moc se jí do toho nechťelo, ale knížku nakonec napsala. A zase se stal zázrak, po čtyřech letech vyšla kniha ve více než čtyřiceti zemích světa a ve více než třiceti jazycích. Nedávno jsem dostal z Japonska exemplář v Brailově písmu. Vyšla v Číně, Koreji, na Islandu, v Thajsku, a dokonce i v galštině. Moje děti založily webové stránky www.hannasuitcase.ca, a od té doby nám píší děti z celého světa, někdy dokonce celé třídy. Dostáváme stovky dopisů a děti nám kladou i různé otázky.

Jak se dá taková lavina zvládnout?

Teď se toho ujala moje dcera, která na dopisy odpovídá, snaží se zodpovědět každou otázku. Jsme zváni do celého světa. Byli jsme v mnoha městech Spojených států, projeli velký kus Kanady, byli jsme v Japonsku, Izraeli i v Čechách.

Skoro to vypadá, jako by to byla nejznámější kniha na světě?

Asi se tomu ve své kategorii blíží. V Japonsku prodali 130 tisíc výtisků a prodává se tam už i paperbackové vydání. V Kanadě vyšla osmnáctkrát, po každé po pěti tisících výtisků. Kanadský dramatik Emil Sher napsal na základě knihy divadelní hru *Hanin kufřík na scéně*. Hra nyní putuje po Kanadě, americká premiéra se bude konat v lednu 2007 v Saint Louis v Missouri. V kanadské televizi i jinde je uváděn pořad *Hanin kufřík, Odyssea naděje*. 6. listopadu t.r. byla kniha *Hanin kufřík* oceněna Památkem Jad Vašem jako kniha roku pro děti. 14. listopadu bylo Hanino jméno a jména našich rodičů vyryta na Památník holocaustu ve Weizmannově institutu v Rehovotu. Byli jsme u toho.

Svou sestru jsi tím vším vrátil do života a bude tu s námi ještě hodně dlouho. Co to udělalo s tvým životem a životem tvé rodiny?

Ten můj to obrátilo úplně naruby. Celý život jsem dělal instalatéra a další věci, které s tím souvisely, teď rediguji knížky a divadelní hry, filmové a televizní zpracování, jezdím po světě, přednáším, odpovídám na otázky, dělám rozhovory atd., ačkoliv jsem nikdy nic podobného nedělal. A přispívám k tomu, aby to všechno pokračovalo.

Dělá to se mnou moje dcera, bez ní bych to zcela určitě nedokázal.

Co bys rád ještě doplnil, na co jsem se nezeptala?

Je tady jedna zajímavá věc. Ten kufr není původní Hanin kufr, to zjistila moje dcera. Jelikož Hana přijela do Birkenau jedním z posledních transportů, tak ten kufr zůstal v muzeu úplně nahoře, na hromadě dalších kufrů. Hanina bývalá spolužačka ho v roce 1962 v Osvětimi viděla a požádala ředitelství, aby ji s ním vyfotografovali, a tu fotku nám poslala. V roce 2004 jsme byli na výstavě v Cincinnati, dcera si tam kufr prohlížela a srovnávala ho s fotografií. Nápis a písmo byly stejné, ale držadlo bylo na jiné straně než na fotografii originálního kufru. Rozhodl jsem se, že pojedou do Osvětimi, abych zjistil, co se stalo. Fumiko jela se mnou. Když jsme tam přijeli, vysvětlili nám, že originál kufru byl v roce 1982 součástí putovní výstavy v Anglii, a v roce 1984 byl uložen ve skladu v Birminghamu. Ale skladiště někdo zapálil a kufr shořel. Osvětimské muzeum vytvořilo později repliku Hanina kufru.

A ta se dostala do Japonska?

Ano, měli jsme vlastně štěstí, že původní kufr nahradili touhle replikou. Jinak by se Hančin kufr nedostal do Japonska a o Haničce by se nikdo nedozvěděl.

Za to, žes nás seznámil s touhle fascinující příhodou i za tvůj vzácný čas, ti upřímně děkuji.

ŽIDÉ V BOJI A ODBOJI

Rezistence československých Židů v letech druhé světové války

Konferenci s tímto názvem uspořádal Historický ústav Akademie věd 17. a 18. října 2006 v Praze. Ještě si vzpomínáme na čas, kdy jediným aktérem odboje a dokonce i jedinými oběťmi druhé světové války byli výhradně komunisté, ale i v dobách pozdějších se o židovském odboji hovořilo, psalo a bádalo jen velmi zřídka. Svolaná konference byla proto velice vítána, zejména židovskými pamětníky, kteří sami byli do odboje zapojeni, ať již to bylo v protektorátu, v zahraničních armádách, partyzánském hnutí či v prostředí nejnebezpečnějším - v koncentračních táborech.

Příjemným překvapením byla skutečnost, že konference byla česko-slovenská, stejným podílem se jí účastnili pamětníci i badatelé z obou částí bývalého Československa. Příspěvky k tématu židovského odboje přednesli vědci a odborní pracovníci Historického ústavu Akademie věd, Kabinetu judaistiky FF UP v Olomouci, Institutu Tereziánské iniciativy, Ústavu soudobých dějin, Masarykova ústavu, Archivu ministerstva vnitra a Židovského muzea v Praze. Ze Slovenska jsme s radostí uvítali hned několik vědeckých pracovníků Historického ústavu SAV a Muzea SNP v Banské Bystrici. Asi stejným podílem jako historikové se na konferenci podíleli svědkové a přímí účastníci odboje doma i v zahraničí, kteří přednášky historiků nejen doplňovali a dokreslovali, ale přinášeli i řadu málo známých, podnětných a zajímavých informací.

Konference byla rozdělena do několika oddílů. První část byla věnována účasti Židů na domácím odboji v protektorátu i na Slovensku. Vyslechli jsme mj. příspěvek Jana Gebharta - *Miloš Bondy a zpravodajství z Protektorátu Čechy a Morava*; Daniely Baranové - *Účast Židů v protifašistickom odboji na Slovensku*; Evy Hanákové - *Cesta ke svobodě. Ilegální převody židovských uprchlíků přes Bílé Karpaty*; Ivana Kamence - *K niektorým problémom rezistencie židovských obyvateľov na Slovensku v období holokaustu*; Kataríny Hradské - *Aktivity Pracovnej skupiny pri záchrane Židov v rokoch 1942-1944*.

Druhá část byla věnována židovskému odboji v ghettech a koncentračních táborech. Jaroslava Milotová hovořila o metodologických otázkách židovské rezistence v ghettech a koncentračních táborech; Jiří Franěk nazval svůj příspěvek *Kde jsou hranice odboje*, v němž informoval o přípravě odboje v koncentračním táboře Osvětim Březinka; Šárka Martincová přispěla

zajímavým a zasvěceným příspěvkem *Povstání ve vyhlazovacím táboře Treblinka*; Viktor Schwarz promluvil na téma *Bezprecedentní hrdinský čin Rudolfa Vrby a Alfreda Wetzlera*, věnovaný jejich útěku z Birkenau.

Nejrozsáhlejší úsek byl uveden souhrnným názvem *Židé v československých a spojeneckých armádách*. Z četných příspěvků uvádíme např. vystoupení Jana Němečka - *Československá exilová vláda a českoslovenští Židé v letech 1939-1945*; Adolfa Vodičky - *Židé v interbrigádě a o dalším osudu odbojáře*; manželů Jiřiny a Bedřicha Kopoldových - *Cesty Židů ve Svobodově armádě nebo MUDr. Gustava Singera - O rezistenci Židů a jejich účasti ve 2. světové válce s akcentem na lékaře a zdravotnický personál*.

Poslední úsek *Paměť židovského odboje* jsem jménem Židovského muzea zahajovala příspěvkem *Židovský odboj ve vzpomínkách pamětníků*. Pro krátkost povolené řečnické lhůty jsem mohla zařadit jen vybrané nejvýraznější odbojové aktivity židovských vězňů v ghettech a koncentračních táborech - odvážné vystoupení

skupiny mladých českých Židů v Birkenau, kteří se vzbouřili proti zvůli osvětlimských kápů při rozdělování polévky; vždycky si to zařídili tak, aby přerušili další vydávání s poukazem na nekázeň vězňů a zbytek (nejhustší) polévky si nechali pro sebe. Výrazným obrazem odporu bylo bezesporu dramatické povstání v Sobiboru a četné riskantní útoky vězňů z vyhlazovacích táborů Zamość, Malý Trostinec, Izbice a dalších. Odbojové skupiny i osamělí hrdinové účinně působili i v ghettu Terezín. Za pašování novin, dopisů, léků a jiného kontrabandu hrozil trest smrti, který postihl např. pana Weisse, který byl při pašování chycen a při jednom z nelidských výsledků zavražděn Karlem Berglem. Podobný osud, za stejnou činnost, stihl i Julia Taussiga a jeho spolupracovníky, všichni skončili na Malé pevnosti. Šikovný terezínský elektrikář Viktor Kassowitz sestavil s přítelem rozhlasový přijímač, který po zařazení do transportu předal jinému elektrikáři. Výborně posloužil k rozšiřování zpráv, jež byly jeho pomocí získány.

Celá konference jednoznačně popřela mnohdy tak častou dehonestující námitku nezasvěcených či zlovolných - šli jste jako ovce.

Anna Lorencová

Incredibile dictu

aneb

Je to tak, třeba je to k nevíře

Jako další vhodný název článku mě napadá *Absurditas, absurditatum absurditas*, případně *Malá (velká?) kvadratura kruhu*.

V rámci politického vzdělávání důstojníků a poddůstojníků německé bundeswehr se konal v Postupimi od 25. do 29. září 2006 seminář - **Zlomové milníky německých dějin: 1933 - 1990**.

Byl jsem pozván k proslovení závěrečné přednášky o holocaustu na 29. září.

Jsem samozřejmě rád, že jsem se mohl zhostit této jedinečné příležitosti právě já. Cítil jsem však, byť ani jednotlivci ani žádnou organizaci nezvolen či nedelegován, že nehovořím jen za sebe, nýbrž že jsem mluvím všech, kteří holocaust přežili i nepřežili.

Byť to nemohu dokázat, jsem si jist, že nikdo z přeživších by před jedenašedesáti lety nepokládal to, co se právě událo, za nic jiného než za výplod chorého mozku. Pokud by to vůbec koho napadlo.

Německým důstojníkům a poddůstojníkům přednášel o holocaustu žid, bývalý vězeň nacistických koncentračních táborů.

Přijetí bylo srdečné a přátelské. Škarohlíd by mohl namítnout, že to *dostali rozkazem*; koneckonců šlo přece o vojáky. Jsem však pevně přesvědčen o tom, že to bylo nenařizené, spontánní. Svědčí o tom řada rozhovorů „mezi čtyřma očima“.

Zůstal jsem i na hodnocení celkové organizace semináře a jednotlivých přednášek. Ke každé byl kromě celkově pozitivního vyjádření vyslovena i určitá kritika. Hrud se mi dmula pýchou, že má přednáška byla hodnocena jen kladně.

Jsem této mimořádné, krajně pozitivní absurdity ještě teď plný. A potřeboval jsem se s tím někomu světit.

Činím to tedy tímto textem.

Pavel Stránský

JAKOB EDELSTEIN A PLUKOVNÍK

Pod tímto titulkem, parafrázujícím hru Franze Werfela *Jakobowski a plukovník*, popisuje naše kamarádka z terezínského Heimu L 410 Eva Engelmanová, nyní žijící v Austrálii, život v koncentráku - ghettu Terezín v australském časopise Quadrant.

Její článek je věnován památce naší „Betreuerky“, nezapomenutelné Irenky Krausové. Vzpomíná na ni takto:

Irenka se stala naší madrichá, rádkyní a přítelkyní, a plně se věnovala cíli, který si zde určila - učinit pro svých patnáct ...náctiletých svěřenek živit v podmínkách, v nichž se ocitly, co nejnositelnější. Učila nás sdílet společně hlad a bolesti, ale i radosti. Snažila se nahradit nám rodiče a najít oporu v našem malém společenství.

Ale zpět k nadpisu. Autorka seznamuje čtenáře s osobností a životopisem Jakoba Edelsteina s odvoláním na knihu Ruth Bondyové. Jeho působení v Terezíně a jeho podíl na vybudování železniční tratě z Bohušovic do ghetta v ní vyvolává asociace spojené s románem a filmem *Most přes řeku Kwai*. Stavba železnice vězni pod vedením zajatého britského plukovníka Nicholsona ve východní Asii, a terezínského železničního úseku, usnadňujícím vězňům vypravovat vlaky s oběťmi vstříc záhubě, má podobné rysy. Ostatně i konec Irenky Krausové je spojen s touto tratí. Když Irenka, která byla dosud chráněna před transporty na východ, pomáhala do vagonu své odjíždějící matce, strčil ji esesák Haindl do vlaku, jenž je obě dovezl až do plynové komory v Osvětimi.

Zajatý britský voják Nicholson věří, že tvrdá práce upevní morálku jeho oddílů, a neuvědomuje si, že tou nucenou prací pomáhá především svým trýzňitelům.

Také Edelstein, podobně jako hlava židovské samosprávy ghetta v Lodži Chaim Mordechaj Rumkowski, si naivně myslí, že chrání co nejvíce židovských životů prací vězňů ve prospěch válečného úsilí svých katanů. Nakonec i Edelstein byl odvezen po těchto kolejích do místa svého chmurného konce. *Mouřenín vykonal svůj úkol, mouřenín může jít.*

Evu našťestí nucená práce pro vězňitele nezničila a dočkala se zcela jiného vztahu k práci. Vztahu svobodného člověka, jak to slyšela při svém příchodu do Austrálie z úst ministra Arthura Calwella z Ministerstva pro přistěhovalce: *Úsilí každého z vás pomůže zvýšit blaho Austrálie.*

Co dodat: dočkají se někdy budoucí generace časů, kdy svobodná práce bude zdrojem blahobytu, jak o tom snili lidé před námi a co zůstává snem i pro nás? Moderní sociologové před touto iluzí varují.

Eva Štichová

Jak je svět malý

Většinu našich čtenářů je jméno Petra Ginze známé. Pro ty mladší, kteří nevědí - Petr Ginz byl nesmírně nadaný mladý kluk (když přišel do Terezína, bylo mu čtrnáct, o dva roky později byl v plynové komoře v Birkenau zavražděn), který byl v Terezíně spoluautorem a spoluvydavatelem rukou psaného časopisu *Vedem*. Tento ilustrovaný týdeník vycházel pravidelně po dlouhé dva roky. Od prosince 1942 do konce července 1944. Jakýmsi zázrakem se časopis zachoval dodnes.

A jakýmsi zázrakem se zachovala i jeho kresba *Pohled z Měsíce na planetu Zemi*. Fantaskní kresba byla uložena v izraelském Památníku Jad Vašem. Odtud si ji vzal v roce 2003 první izraelský astronaut Ilan Ramon na cestu do vesmíru. Raketoplán *Columbia* se sedmi lidmi na palubě krátce před přistáním shořel. S astronauty i Petrova kresba.

Petrův otec Ota Ginz přežil obě světové války. Za té první byl na frontě a psal si deník. Česky v německém těsnopisu. Deník se podařilo přeložit do češtiny.

V roce 2006 vydal Jiří Franěk ve Sdružení bývalých vězňů koncentračního tábora Schwarzhede tenkou knížku (česko - anglicky - německy) s jednoduchým titulem *Ota Ginz*. Podtitul brožury je zajímavější - *Od Petra Ginze a raketoplánu Columbia až k Šolochovi*.

Čtenáři této kratičké recenze nebo spíš anotace zbývá osvětlit poslední jméno v podtitulu.

Ota Ginz se ocitl během své „vojenské anabáze“ i v ruském zajetí. Pracoval jako nádeník v mlýnu v „chutoru“ Plešakov. Jedním z majitelů mlýna byl Alexandr Michailovič Šolochov. Ota Ginz se v ruském zajetí setkává i se čtrnáctiletým synem majitele mlýna - Michailem Alexandrovičem Šolochovem.

Po druhé světové válce si Ota Ginz vyměnil několik dopisů s Michailem Šolochovem, v té době už věhlasným literárním autorem.

Teď už je snad podtitul útlé brožury Jiřího Fraňka jasnější.

Všechno je možné, svět je totiž malý . . .

- mist -

VZÍT SVŮJ ŽIVOT DO SVÝCH RUKOU

Italský spisovatel Primo Levi, jehož knihy, čerpající z vlastních zkušeností židovského vězně z Osvětimi, je u nás

dostatečně znám. Byly u nás přeloženy a několikrát vydány jako povídky, básně i eseje.

V letošním roce však vyšel v nakladatelství Paseka jeho román, který napsal v roce 1982, pět let před svou dobrovolnou smrtí: *Když ne nyní, kdy?*

Četli jsme asi nespočetně knih s válečnou tematikou, které je věnováno i toto dílo, ale zde se dostáváme úplně jinam, do jiného prostředí, které poznal málokdo z nás. V rozlehlých lesích a bažinách Bílé Rusi a Polska bojují o své přežití partyzánské skupiny, složené z různých běženců, bývalých vězňů, vojáků, osamělých dětí i žen rozdílného původu, národností a náboženství, jak je tu svedl osud. Většina z nich jsou Židé. Je tu vyličen jejich všední život den ze dne, často komplikované vztahy mezi nimi, vztahy mezi mladšími a staršími, mezi muži a ženami, lidmi vzdělanými i nejprostšími, Židy a příslušníky jiných etnik či náboženství a také kontakt s okolním obyvatelstvem, a především ovšem střety s Němci, jejich společným nepřitelem.

Mezi nejzajímavější pasáže patří úvahy o budoucím životě po válce a rozhodování, co s životem, tak tvrdě vybojovaném, počít dále. Sledujeme skupinu Židů, kteří se po ukončení války rozhodli odejít společně přes Itálii do Země zaslíbené. Po útrapách a zvláštnostech partyzánského života se dostávají mezi „normální lidi“, přijímají pomoc a charitu a s nadějami, ale i s nejistotou jdou vstříc novému životu, do kterého si nesou svá břemena složitě minulosti.

Knihou touto poutí nekončí, ale určitě tím neskončí naše odhalování tragédií, které přinesla válka v nejrůznějších částech světa a naše vyrovnávání se s tímto dědictvím.

Eva Štichová

Kapitoly z minulosti Židů v knize o střední Evropě

Když byla na jaře 2006 vyznamenána cenou Litera magnesia kniha *Dvě století střední Evropy*, rozvinula se široká diskuze, ale více než o obsahu knihy spíše o osobě jejího autora Jana Křena. Je to dílo o 1109 stranách, doplněné mapkami, rejstříkem, statistickými tabulkami a daty. Pro nás je tato práce zajímavá tím, že mimo jiné zahrnuje do dějin střední Evropy také obšírně dějiny jejich židovských obyvatel. Kromě kapitol nadepsaných *Židé mezi antisemitismem a sionismem*, *Židovská literatura na přelomu století*, *Židé v nástupnických státech*, je tu i kapitola *Šoa - masová tragédie* a exkurzy *Židovský odboj a odpor* i o poválečných osudech evropských Židů. Posledním třem se budeme věnovat podrobněji.

V kapitole Šoa se píše o protižidovském tažení nacismu od jeho počátků, o jeho rozšíření, okolnostech i důsledcích. Autor si všímá i organizací, které se snažily, ovšem s velice omezenými možnostmi, katastrofě zabránit nebo alespoň zachránovat ohrožené oběti. To, co nacisté nazvali konečným řešením židovské otázky, vidí nejen jako tragédii židovskou, ale celoevropskou a dokonce světovou.

Všechny možné způsoby odboje a odporu jsou popsány velmi podrobně. Ozbrojená povstání v ghettech východní Evropy, zpravidla v předvečer deportací do vyhlazovacích táborů - Varšava, Krakov, Čenstochová, Sosnowiec, Tarnov, Treblinka, Sobibor, Birkenau (účast v podzemí, pomocné akce pro záchranu životů), byly většinou opožděné, a proto málo účinné. Součástí odporu byl i kulturní život v ghettech a táborech, podzemní tisk, tajné vyučování, hudba a další formy. Veřejnost, ale i spojenecké vlády masové exterminaci ani zcela neuvěřily, jako např. v případě židovského odboráře a člena Polské národní rady v Londýně Samuela Zygidełbojma, který informoval příslušné orgány o dění v okupovaném Polsku, a zklamán jejich pasivitou spáchal sebevraždu.

Židovští vojáci byli na všech frontách 2. světové války, ať už při britských operacích v Africe, Recku, Sýrii, Iráku, v Itálii a západní Evropě. Nechyběli ovšem ani vojáci z Palestiny. Vojáci z Československa se účastnili bojů v československé zahraniční armádě na Východě i na Západě a také v parašutistických skupinách např. v Jugoslávii a na Slovensku.

Ze šesti milionů evropských Židů přežila nacistické panství asi necelá desetina. Jejich osvobozením však utrpení neskončilo. Mnozí z nich se ocitli v roli „displaced

SMOLAŘ VE ŽLUTÉ ČEPICI (THE UNLUCKY MAN IN THE YELLOW CAP)

byl uveden na mezinárodním festivalu Fringe v New Yorku v divadle Henry Street Harry De Jur Playhouse.

Autorem scénáře je Jiří Robert Pick, český spisovatel a dramatik. Divadelní úprava je dílem Zuzany Justman (sestra J. R. Picka).

Smolař ve žluté čepici je hudební představení o skupině mladých lidí, kteří za války nazkouší kabaret v Terezíně, Hitlerově „vzorovém“ ghettu. Děj se odehrává v roce 1944 a protagonisty jsou milenci, půvabná devatenáctiletá zpěvačka Lucie a *ghettowachmann* Norbert.

Tento příběh lásky a vzdoru vůči okupantům zpracovává tragickou látku s ironií a humorem.

Zuzana Justman

Foto: Dixie Sheridan (převzato z webu)

persons“ na různých územích, kam je zanesly fronty, osvobození koncentráků, pochody smrti. Návrat do dřívějších domovů byl nelehký. Někdy to byl už zcela cizí svět, leckdy dokonce nepřátelsky naladěný. Poté, co někteří volili další emigraci, zůstaly ve středoevropských zemích jen nepočetné židovské komunity. Vytouženým cílem mnohých se stala Palestina, kde byl v květnu 1948 vyhlášen židovský stát Izrael. Ale ten byl záhy napaden arabskou koalicií a války s Araby dosud komplikují židovskou existenci ve vlastním státě. Ani nová doba

nedokázala zahladit ztráty, způsobené nacistickou genocidou.

Přesto končí autor své pojednání o Židech ve střední Evropě konstatováním, že Hitlerův cíl - vyhubení světového Židovstva - se nakonec nepodařilo splnit, a dějiny podávají příznivou zprávu o nezlomnosti lidského rodu, když Židé svou exterminaci přežili a stali se, ať se členové této komunity asimilovali či nikoli, i přes svou nepočetnost určitou součástí evropských společenských struktur.

Konec léta u Bodamského jezera

V září t.r. bylo nadací Maximilian-Kolbe-Werk již podruhé pozváno několik členů Tereziánské iniciativy na ozdravný pobyt. Loni do Schengenu v Lucembursku, letos do německého Nonnenhornu na břehu Bodamského jezera.

Nadaci Maximilian-Kolbe-Werk založilo v roce 1973 několik členů německé sekce Pax Christi, kteří tehdy navštívili bývalý koncentrační tábor Osvětim a setkali se tam s některými někdejšími vězni, žijícími ve špatných sociálních podmínkách. Jako výraz sympatie a solidarity se rozhodli pro pomoc bývalým obětem nacistické zvěle a to nejen finanční, ale také navázáním lidských kontaktů. Pro tuto záslužnou myšlenku získávají v Německu jednotlivce i organizace hmotně podporující tuto akci.

Maximilian Kolbe, jehož jméno nadace nese, se narodil roku 1894 a jako františkán založil františkánské minoritní město Niepokalanów. Kromě toho vybudoval i největší tiskové středisko v Polsku. V únoru 1941 byl zatčen gestapem a poslán do Osvětimi. Tam v červenci 1941 nabídl svůj život za život otce tří dětí Franciszka Gajovniczeka, který byl spolu s dalšími deseti vězni za útěk jiného vězně odsouzen k trestu smrti. Po dvou týdnech nelidského utrpení v bunkru byl Kolbe 14. srpna 1941 zavražděn fenolovou injekcí. Jako „mučedník usmíření“ byl v roce 1982 svatořečen.

Na pozvání této nadace jsme se tedy vydali my, nás dvanáct členů TI z Prahy, Brna, Ostravy a Nejdku, kteří prožili část svého mládí v různých koncentračních táborech, do nám dosud neznámého Nonnenhornu na břehu Bodamského jezera. Seznámili jsme se tam s našimi neuvěřitelně vstřícnými hostiteli, laskavými manželi Schneiderovými (paní Wilburg - předsedkyně Katolického svazu žen augsburské diecéze, a panem Petrem - profesorem matematiky a fyziky na místním gymnáziu) a ovšem také s příjemnou paní Ernou Müllerovou, která pracuje v katolickém svazu žen. (Později jsme ji začali familiérně říkat „teta Erna“.)

Po celou dobu našeho pobytu nás naši hostitelé neúnavně seznamovali s různými

Kostnice - Bodamské jezero

zajímavostmi kraje a okolí i s významnými osobnostmi. Zahájili jsme prohlídkou krásného krajského města Lindau, kde jsme byli pozváni k mladé starostce Petře Seidlové, se kterou jsme diskutovali kromě jiného i o ožehavých problémech Německa, např. o extremismu. V Lindau jsme pak byli ještě podruhé jako hosté nejvyššího představitele kraje, zemského rady dr. Eduarda Leiferta, který sám válku nepoznal, ale živě se zajímal o naše osudy.

Z Nonnenhornu je blízko do Rakouska, Švýcarska i do Lichtenštejnska. Tam všude nás naši hostitelé vzali. A už to nebyli jenom oni tři výše jmenovaní, přibývali další ochotní lidé, kteří nás zvali i do svých domovů a každý den nás seznamovali s něčím pozoruhodným.

V rakouském Vorarlbergu jsme navštívili půvabné město Bregenz, vyjeli na horu Pfänder s nádherným výhledem na Bodamské jezero, na Německo i Švýcarsko s jeho alpskými vrcholy.

V Lindenhofu u Lindau jsme besedovali s pracovníci „Friedensmuseum“, které se věnuje dorozumění mezi různými národy s jejich odlišnými církvemi, byli jsme ve starobylém Meersburgu, kde žila také známá německá spisovatelka a básnička 19. století Annette von Droste-Hülshoff, ve Friedrichshafenu jsme zavítali do Zeppelinova muzea a lodí pokračovali do Kostnice. Tam jsme navštívili Husův dům i místní synagogu, která sice sídlí v běžném obytném domě, má však krásnou prosklenou kopuli a působivé vitráže s biblickými výjevy.

A protože byl právě svátek Roš ha-šana, měli jsme příležitost poznat předsedu

Kostnice - Schnetztor a Husův dům

kostnické náboženské obce Benjamina Nissenbauma i další souvěrce. Někteří z naší skupiny se pak v dalším týdnu spolu s manželi Schneiderovými zúčastnili v předvečer Jom kipur modlitby Kol nidrej.

Naši obětaví hostitelé nás zavedli také do Švýcarska a Lichtenštejnska.

V St. Gallenu jsme byli v jedinečné klášterní knihovně, po Vaduzu jsme se projeli vláčkem.

Mohla bych ještě dlouho pokračovat ve výčtu výjimečných zážitků. Nejdůležitější ze všeho byly jistě besedy ve školách, kde jsme nalézali pozorné posluchače, kteří měli spoustu dotazů.

Pobyt v Nonnenhornu patří bez přehánění k nejhezčím prožitkům mého života.

Doris Grozdanovičová

RÁJ UPROSTŘED PEKLA

(Alice Herz-Sommer „Ein Garten Eden inmitten der Hölle“, Melissa Müller, Reinhard Piechocki)

Nejsem literární kritik, nejsem ani literát, jsem jen čtenářka. Zato čtu hodně a ráda, zlí jazykové tvrdí, že když dostanu do ruky jízdenku na tramvaj, tak si ji třeba postě pečlivě přečtu. Teď jsem přečetla knihu o ženě, která se mě kdysi dávno marně pokoušela naučit hrát na klavír, o mamince Štěpky, mého nejmilejšího dětského kamaráda z Terezína, která ho přežila a která v prosinci 2006 dovršila 103. rok života, o Alici Sommerové-Herzové. Právě proto, že hrdinku knihy znám osobně - a nejen znám, vážím

tak, jako do kulturního ovzduší meziválečné Prahy 20. let nebo do všech dalších životních období, jimiž Alice prošla: Terezín, poválečná Praha, Izrael, Londýn. Čtenář získá pocit, že všechno, všechny protagonisty, členy rodiny i slavné osobnosti své doby poznává zblízka, takřka osobně.

Dějiny umění? Ani to ne, i když celý životopis této velké umělkyně, klavírní virtuosky, je prosycen láskou k hudbě, ke klavíru, a vzpomínkami na koncerty i na umělce, s nimiž se setkala.

Faktografie? Snad. Přesná dokumentace, konfrontace osobních vzpomínek s historickými fakty, rejstřík a rozsáhlá bibliografie tomu nasvědčují. Ale přemýšlivé úvahy a řeč často až poetická přehlušují suchou realitu.

Kdo umí německy a rád si přečte dobrou knihu, ten si se 430 stránkami této knihy užije krásné chvílky.

Seznámili se spolu v roce 1937 v Praze, kde oba studovali na Akademii výtvarných umění ve třídě Williho Nowaka. Zatímco Petru Weissovi se podařilo uprchnout před nacisty do Švédska, stopy Petra Kiena a celé jeho rodiny mizí v říjnu 1944 v Osvětimi. V jeho pozůstalosti se však zachovaly kresby, náčrty, plakáty, básně, prózy a scénáře. Nejznámější z nich je libreto k opeře Viktora Ullmanna *Císař z Atlantidy*, která se dosud občas uvádí. Všechna Kienova díla můžeme najít ve sbírkách Památníku Terezín.

Díky českému germanistovi Ludvíku E. Václavkovi, který se Kienovým odkazem zabýval, se dostala díla německy píšících autorů z Čech do Německa a po dlouhých letech ignorování a zamlčování se s nimi v poslední době mohla seznámit i německá veřejnost. Tak se dostala do Německa nejen Kienova literární tvorba, ale i jeho výtvarná díla v rámci výstav pořádaných Památníkem Terezín. Václavěk roztrhl Kienovy literární výbory do tří skupin: Lyrika z raného období, tvořená pod vlivem Heineho a Morgensterna, básně pozdější s reflexí vlastního nitra, a konečně poezie se silnou společenskou angažovaností.

Po tomto úvodu popisuje Dörfel dále Kienův život, zejména po 15. březnu 1939, po vyloučení z Akademie výtvarných umění. Zmiňuje se i o jeho působnosti učitelské v rámci vyučovacích kroužků, které organizovala pražská Židovská obec pro židovské děti, vyloučené ze škol. 4. prosince 1941 byl Petr Kien deportován do Terezína tzv. Aufbaukommando II. Tam pracoval v technické kanceláři, vedené malířem Bedřichem Frittou. Tak bylo možné, aby dál maloval okolní krajinu, město a jeho obyvatele a zejména pak vytvořil portréty asi dvou set osob. V Památníku Terezín je uloženo více než tisíc Kienových výtvarných děl a 150 literárních. (Následuje informace o tom, že umělci z tohoto pracoviště byli, s výjimkou Leo Haase, který perzekuci přežil, zbaveni života.) 16. října 1944 byl Petr Kien společně se svou ženou Ilse Stránskou-Kienovou deportován do Osvětimi-Birkenau. Zde se stopy Petra Kiena a jeho rodiny ztrácejí.

Vydavatelé jmenované Ročenky pro literaturu, umění a politiku v 20. a 21. století, se sídlem v Německu, se domnívají, že badatelé mohou najít ještě mnohé náměty ke studiu v tomto směru, nejen jako produkt tzv. lágrové literatury, ale i jako zdroj poznání atmosféry 20. a 30. let minulého století a vliv nacistické nadvlády na politický i umělecký život ve střední Evropě.

V minulém čísle našeho časopisu vyšel krátký článek o výstavě s názvem Petr Kien, jeho život a dílo, kterou uspořádala Barbora Majerová, studentka gymnázia Arabská v Praze.

Přípravila Eva Štichová

si jí a mám ji ráda - dovedu ocenit, jak výstižně je zde zachycena. A nejen ona. V jejím životě se zobrazuje i celé naše 20. století.

Nevím, k jakému druhu literatury knihu zařadit:

Biografie? To ne, biografista sám o sobě nemůže získat tak hluboký vhled do cizího života, znát každou podrobnost, každý pocit, vymyslet reálné dialogy, popsat rodinnou atmosféru stejně živě a autenticky jako čekání na transport ve Veletržním paláci.

Autobiografie? To taky ne, knihu, ač je plná velice osobních výpovědí a detailů, sepsal - samozřejmě podle jejího vyprávění - někdo jiný.

Román? To teprve ne. To není žádná vymyšlená historika ani literární postava. Je to o skutečném člověku, o lidech, o životě, o skutečných dějích a událostech. Ale čte se to jako román, člověk při četbě opravdu prochází celým 20. stoletím, vžívá se do doby starého Rakousko-Uherska, právě

A proč se to jmenuje „Ráj uprostřed pekla“? Protože svému malému synkovi Štěpánovi dovedla vyčarovat ráj i v terezínském ghettu a asi by ho silou mateřské lásky pro něj vykouzila opravdu i v pekle.

Michaela Vidláková

O PETRU KIENOVÍ Z PERA MICHAELA DÖRFLA Z VÝMARU

Do redakce jsme dostali separátek od Michaela Dörfle z Výmaru, který pravidelně vydává *Ročenky Petra Weisse* (Peter Weiss Jahrbuch). V poslední píše i o příteli Petra Weisse - jednom ze známých terezínských umělců Petru Kienovi.

PŘECE JSEM PŘEŽIL (Dárek k narozeninám)

V pátek 24. 11. 2006 bylo navečer před Španělskou synagogou živo. Jednak tam přišla větší skupina amerických studentů a učitelů a také tam přicházeli německy mluvící hosté a ptali se po oslavenci. Ten již seděl uvnitř. Atmosféra bohoslužby byla velice přátelská a slavnostní zároveň. Toho dne totiž slavil své 85. narozeniny Artur Radvanský a mezi jinými mu přijeli blahopřát i přátelé z Německa, členové organizace Aktion Sühnezeichen Friedensdienste. Přivezli mu neobvyklý dárek: ještě tiskařskou černí vonící balíček výtisků malé knížky, jejímž je autorem.

Jenom díky obětavým lidem - především to byl Joachim Rasch, Friedemann Bringt a Lena Schnabel z ASF - spatřila tato knížka světlo světa. Cestu na svět neměla snadnou. Artur Radvanský - tak jako mnozí z nás - již mnoho let jezdí do německých škol vyprávět své zážitky z šesti let v šesti koncentračních táborech. Znovu a znovu ho vybízeli, aby své zážitky sepsal. Bránil se, že umí jen vyprávět, že svým vzpomínkám nedokáže dát psanou podobu. A tak ho požádali, ať je alespoň namluví v němčině na magnetofonové pásky, a že se pokusí jeho vyprávění přetvořit do knižní podoby.

Málokdo si dovede představit tu spoustu práce. Byly toho čtyři dvouhodinové kazety, převážně chronologického vyprávění. O rodině, o lágrech, o nových začátcích, o práci. Ale občas přece jen přeskakoval v čase, tu něco zapomněl, nedovyprávěl, nevysvětlil, nebo se zmýlil ve jménu či v datu, pak se vracel s vyprávěním zpátky, no, moc přehledné to nebylo. Ale bylo dovyprávěno a kamarád to vezl do Německa k dalšímu zpracování.

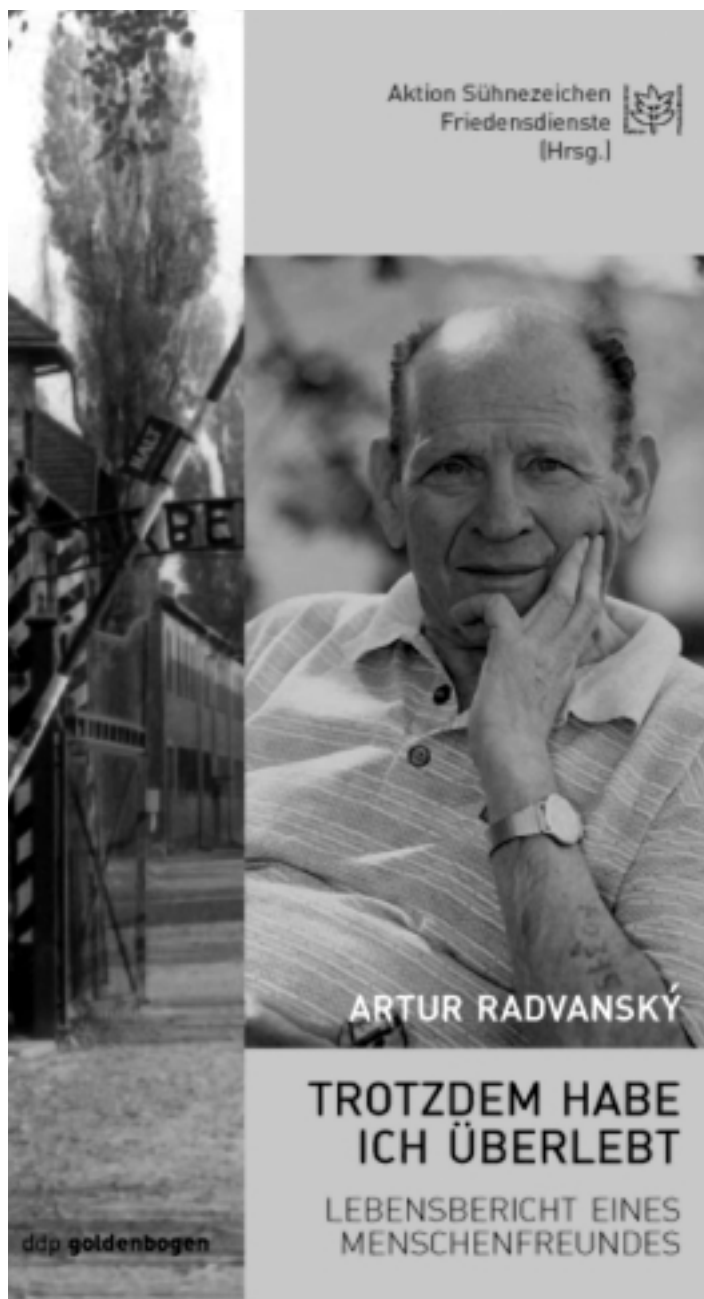
Balíček kazet měl nahoře v batohu. A ještě v Praze cestou na nádraží mu to někdo z batohu ukradl. Naštěstí však byly ode všeho kopie a tak to dobře dopadlo.

Prvním a nepředstavitelně časově náročným krokem bylo mluvený text slovo od slova napsat na počítači. Pak nastalo přerovnávání a řazení, dodatečné změny byly včleněny, kam patřily, a vše bylo nutno převést do lepší němčiny. Přece jen bylo poznat, že to není Arturův mateřský jazyk.

Následovalo shromažďování fotografií, kreseb a dokumentů a potom Joachim Rasch požádal pracovníky všech památníků, jichž se vyprávění týkalo, aby překontrolovali faktografické údaje, což byla také nemalá práce. Mezi Prahou a Německem průběžně kmitaly e-maily s dotazy, vysvětlivkami a drobnými opravami. Konečné redakce textu, tak, aby byl v dobré němčině, měl živý styl a přitom zůstal zachován dojem bezprostředního vyprávění, se ujala paní Nora Goldenbogen, předsedkyně drážďanské židovské obce. Edici a tisk provedlo vydavatelství jejího manžela, Goldenbogen Verlag. Jim oběma patří velký dík.

Povedlo se. Hodiny a hodiny dobrovolné a nezištné práce mnoha lidí tak umožnily to, že ke svým 85. narozeninám dostal Artur Radvanský do rukou dárek, jehož si velice cení: knížku svých vzpomínek, která se jmenuje „Trotzdem habe ich überlebt“ (Přece jsem přežil).

30. 11. večer se pak v Drážďanech konalo slavnostní představení knížky čtenářům. V prostorách Brücke - Most Stiftung (nadace pro obnovu česko-německých vztahů) se sešli členové

ASF, kteří se podíleli na vytvoření publikace, dále její vydavatel pan Goldhagen, a také přátelé a známí z Drážďan, z Berlína a dalších míst, žurnalisté a další hosté. Mezi velice vážené a současně velice milé hosty patřil především český generální konzul v Drážďanech, pan Tomáš Podivínský. Ten ještě předtím, jako překvapení, pozval autora a několik hostů na společný oběd zakončený velikým narozeninovým dortem.

Slavnostní večer uvedl Friedemann Bringt krátkým neformálním proslovem o autorovi a knížce, v němž mj. zazněla i historie jejího vzniku. Joachim Rasch potom přečetl několik vybraných úryvků, Artur Radvanský seděl vedle něho, a tak to znělo téměř, jako kdyby to vyprávěl sám. Četba dozněla - a chvíli všichni mlčeli. Jako by najednou nebylo slov. Teprve když Artur prolomil ticho, ozvalo se několik otázek, rozpředla se diskuse - a pak už přicházeli známí i neznámí s knížkou v ruce a se žádostí o autogram. Předtím ještě cinkly sklenky se sektem a potom už pokračoval večer plný přátelských objetí, blahopřání a povídání.

LIDSKÁ TVÁŘ MASOVÝCH VRAHŮ

24. listopadu 2006 jsem se zúčastnil slavnostního předání několika výtisků knihy *Trotzdem habe ich überlebt (Přesto jsem přežil)* tomu, o němž je, Ing. Arturu Radvanskému. Z Arturem namluvených audiokazet v celkové délce 8 hodin vypracovali knihu tři němečtí přátelé Lena Schnabel, Friedemann Bringt a Joachim Rasch.

Knižní vydání svého šestiletého věznění v šesti nacistických koncentračních táborech dostal Artur jako dar ke svým pětadesátým narozeninám.

Znám mnoho podrobností z této jeho neuvěřitelně dlouhé anabáze z jeho společné přednášky s Dr. Michaelou Vidlákovou; zúčastnil jsem se této přednášky před několika lety v kteréšské škole v Braniborsku.

Smekám před Arturovou energií a houževnatostí, díky nimž se mu podařilo namluvit oněch 8 hodin. A ještě hlouběji smekám snad před galejní dřinou německých nadšenců vytvořit z nich knihu.

V *holocaust story* mého přítele a kamaráda Artura je řada pasáží, které mimořádně zaujmou. Mne, např. při přednášce a nyní znovu při četbě, zvláště jeho koncentračnické dočasné funkce osobního sluhu u šéfa celého osvětimského zdravotnictví, Wirthse, a nejnámějšího z masových vrahů v bílém lékařském plášti, Mengeleho. První jmenovaný Arturovi dokonce nabídl řešení jeho situace židovského vězně, které on odmítl pro nepřijatelnou neetičnost. V prostředí Osvětimi bezesporu hrdinský čin.

„Wirths vychovával své děti jinak než jiní lékaři SS, každopádně pokud jsem se o tom mohl přesvědčit. Když jeho děti přišly do *revíru SS* - občas se to stalo - nenadávaly vězňům a nebyly k nim hrubé. Mně říkaly dokonce „strýčku Arture“.“
(Citace z *uvedené knihy*, s. 58, 59, překlad P.S.)

„Důstojníci SS měli malou příležitost vykoupat se. V Birkenau lázně nebyly. Koupali se, než přišli do *revíru SS* na poradu. Když se dostavil Mengele, už na mě kamarádi volali: „Arture, tvůj přítel Mengele už je tu.“ Zavolal mě a já mu musel připravit lázeň, vyčistit oblek a namasírovat ho. Masírování mě naučil kamarád masér. Měl jsem z Mengeleho strach a často jsem požádal sestru Marii Strombergerovou, aby k nám někoho poslala; bál jsem se s ním zůstat v lázni sám. Nejméně jednou měsíčně jsem tak přicházel do styku s Mengelem, mnohdy i vícrát za týden. Mengele byl velmi zdvořilý, dobře vypadající muž. Nikdy nekřičel, nikdy nebil vězně, které potřeboval. Neviděl jsem ani, že by někoho uhodil v táboře. Vždycky mi vykal (*správně vlastně onikal - pozn. překl.*): „Arture, prosím, připravte mi koupel, Arture, prosím, udělejte . . .“ Choval se tak i k ostatním: „Prosím, Marie, udělejte to či ono.“ Na druhé straně posílal Mengele tisíce lidí při selekci do plynových komor a prováděl ty nejhorší pokusy na dětech i dospělých. To bylo na něm to ďábelské, že nikdy nebylo lze věřit jeho příjemné tváři.“ (Citace z *uvedené knihy*, s. 58, překlad P.S.)

„Wirths věděl, že vězni půjdou do plynu. Současně se ke mně a k ostatním vězňům v *revíru SS* choval slušně. Vysvětluji si toto rozporuplné chování jen takhle: Byli jsme pro něho jen psi nebo

předměty, které mu patřili. Všechny nás měl za své sluhý.“
(Citace z *uvedené knihy*, s. 60, překlad P.S.)

Nebo za otroky. Ani patricijové v antickém Římě ani jižanští latifundisté ani amazonští plantážníci se nezbavovali svých otroků, dokud z nich mohli vyždímat poslední zbytky jejich pracovní síly. Ale kdykoli je mohli dle libosti dát zbičovat nebo utratit. Nebo v modernější verzi poslat do plynu.

Nebo za čísla bez lidských vlastností, atributů, potřeb. Ztráta jména a jeho přeměna na vytetované číslo nebyla pouhou administrativní záležitostí usnadňující rychlejší a pohodlnější evidenci, nýbrž i promyšlenou součástí soustavy postupného zbavování příslušníků *podřadné rasy* všeho, co dělá člověka člověkem. Z tabule lze číslo odstranit namočenou houbou, ze sešitu vygumovat. Nebo poslat číslo do plynu: třeba blok 24.

I já mám zkušenost s Mengeleho *lidskou tváří*. V Osvětimi a tím spíš v Březince měli esesáci jen chudičkou nabídku zábavy: snad jenom chlast a týrání vězňů. Proto navštěvovali někteří důstojníci v čele s Mengelem pravidelně představení dětí v Dětském bloku v BIIb, v českém rodinném táboře. Proč se nepodívat na divadelní či taneční výstupy a neposlechnout si písňové recitály malých odsouzců na smrt? A nezatleskat jim?

Své práci v dětském bloku věnuji dost místa v přednáškách, neboť Dětský blok v tomto lágru byl jedinečný jev, který neměl nikde a nikdy obdoby. Většinou, snad dokonce vždy, se o jeho existenci dozvědí posluchači poprvé. A bývají zejména udiveni Mengeleho chováním, které si nedovedou vysvětlit, a tážají se: „Jak je možné, že si Mengele bral malé děti na klín, hladil je po hlavě a říkal jim, aby ho oslovovali: „Strýčku?““

Kdo z nás si nezahrál někdy na psychologa či dokonce sociologa, se všemi chybami a omyly amatérizmu? Odpovídám, že byl Mengele mužem dvojitý tváře. Jsem si téměř jist, že v daném okamžiku cítil k malým dětem skutečný cit. Byl přece inteligentní a vzdělaný muž, jistě dobrý otec a manžel. Děti, které před pár dny laskal jako hodný strýček, posílal do plynu jiný Mengele, ona druhá složka jeho dvojediné bytosti: důstojník SS, který konal jen *svou svatou povinnost* zbavit svět celé jedné *podřadné rasy*.

Dát se vyfotografovat nebo nafilmovat s malými dětmi bylo v repertoáru všech diktátorů - masových vrahů. Patřilo to jaksi k diktátorskému a *masověvrahovskému folklóru*. V „Orlím hnízdě“, na tribuně při oslavě Velké Říjnové socialistické revoluce nebo 1. máje či o jiných podobných příležitostech. Všichni diktátoři a masoví vrazi na něco přísahali: ti v bílých pláštích skládali Aeskulapovu přísahu, diktátoři přísahali na bibli („Miluj bližního svého jako sebe samého.“), korán či jinou knihu, posvátnou pro dané náboženství. Zemi, kterou přísahali přivést k rozkvětu, ozebračili, a *lid*, který se zaručili dovést k vyšším metám, vraždili. Ne přímo sami, snad jen s výjimkou Saddáma Hussaina. Ani Mengelemu ani diktátorům nelpěla na rukou skutečná krev obětí. Vraždili masově, škrtem pera.

Jestliže přijmeme za správné vysvětlení o dvojí tváři Mengeleho i diktátorů, která je ta pravá? Ta *strýčkova*, hladící děti po vláskách, ta na fotografii, nebo ta *odvrácená*, ta zachycující tvář muže v dokonalé uniformě, kynoucího rukou v bílé jelenicové rukavici doprava či doleva, nebo posílajícího na smrt nebo do vyhnanství nejen jedince, nýbrž celá etnická společenství? Která tvář masového vraha je ona skutečná, autentická?

NÁVRAT SVĚT(L)A

Umělci z Prahy vystavovali v loštické synagoze, která loni oslavila dvousté výročí

V sobotu 7. října 2006 byla zahájena výstava uměleckých instalací v loštické synagoze. Členové kolektivu pražských umělců navštívili v minulém roce Loštice již několikrát a výsledky jejich tvůrčí činnosti byly prezentovány na této výstavě. Jde o výtvarníky, kteří pod vedením grafika Josefa Dudka úspěšně absolvovali studia na umělecké škole Olešská v Praze 10 a nedávno byli přijati na prestižní výtvarné školy v Praze, Brně a Liberci.

Výstava **Návrat svět(l)a** si klade za cíl působivou a divácky zajímavou formou seznámit návštěvníky s různými aspekty židovské kultury. Díla jsou tvořena přímo v prostředí loštické synagogy a v návaznosti na obeznámenost svých tvůrců s dějinami lokálních židovských obcí.

Minulý rok uplynulo 200 let od dokončení nové synagogy v Lošticích. Její dnešní podoba vznikla v roce 1806 přestavbou starší synagogy z roku 1727. První dřevěná synagoga však byla v Lošticích postavena kolem roku 1560. Ke svému kulatému výročí dostala synagoga letos již několik pozoruhodných darů.

Tak například v červnu 2006 navštívila Loštice paní Dinah Berland - editorka z Getty Publications v Los Angeles, která připravila k vydání knihu *Hodiny rozjímání*. Tuto knihu sepsala v loštické synagoze roku 1854 Fanny Neuda, manželka tehdejšího rabína Abrahama Neudy. Jde o historicky první knihu modliteb a rozjímání, kterou napsala žena pro židovské ženy. Stala se záhy *bestsellerem* a dočkala se více než třiceti vydání. Nové rozšířené vydání, obsahující i četné informace o historii a současnosti synagogy v Lošticích, bude představeno veřejnosti v New Yorku v tomto roce a bude doprovázeno i putovní výstavou na stejné téma. Ukázky některých textů z knihy *Hodiny rozjímání* byly rovněž prezentovány na vernisáži v Lošticích.

Jiný dar přišel nedávno z Prahy. Česko-německý fond budoucnosti totiž poskytl městu finanční příspěvek ve výši 500 000 korun na opravu synagogy. Městský úřad přidá další peníze a nejnnutnější opravy budou započaty ještě letos.

Umělecké instalace již v synagoze zhlédli odborní pracovníci z Prahy, zabývající se židovskou historií a kulturou, kteří poděkovali jejich autorům za „citlivé a originální oživení synagogy“.

V hudebním programu vernisáže vystoupil dětský pěvecký sbor Větrník a hudební skupina A. M. Úlet. Po koncertě došlo k udělení ceny Terry Haass. Tuto cenu zřídilo občanské sdružení Respekt a tolerance ve spolupráci se slavnou francouzskou umělkyní židovského původu, která před válkou žila v Mohelnici.

Projekt **Návrat svět(l)a** organizuje sdružení Respekt a tolerance ve spolupráci se základní uměleckou školou Olešská v Praze 10 a pod záštitou starosty města Loštic Ctirada Lolka.

O JÁMĚ LVOVÉ

V pátek 8. 12. 2006 se v brněnské Činoherní scéně, v režii Stanislava Moši, konala premiéra divadelní hry „V jámě lvové“ autora Felixe Mitterera.

V podtitulku se píše, že jde o drama lidských vztahů. Ale je to mnohem víc. Těžko hledat slova, která by vyjádřila pocity, aniž bych přitom prozradila děj. A ten prozradit nechci, protože to se prostě musí vidět.

Vidět? Ne. Prožít. Ty dvě a půl hodiny bez přestávky divák, tedy především židovský divák, prožívá s hlavním hrdinou příběhu, s židovským hercem v Německu třicátých let, téměř bez dechu. Není to drama vztahů, ale boj o lidskou důstojnost, o účt k sobě sama, která vítězí nad strachem ze smrti.

Výkon Erika Parduse v roli židovského herce byl tak přesvědčivý, že mi to nedalo nezeptat se ho, má-li k tomuto námětu sám nějak blízko. Přítakal.

Budou-li to hrát v Praze, nebo třeba na severní točně, jděte se na to podívat. Stojí to za to, byl to hluboký zážitek.

M. Vidláková

„ZAPOVĚZENÁ HUDBA“ Schwerin, léto 2006

Od roku 2001 se ze schwerinské soutěže „Zapovězená hudba“ stal mezinárodně renomovaný festival. Mladí umělci nejrůznějších hudebních oborů tu soutěží o nejlepší interpretaci děl, jejichž autoři za druhé světové války (i po ní) nesměli být nejen z rasových, ale i politických důvodů, provozováni. Letos se soutěže zúčastnil rekordní počet mladých umělců: ze 16 zemí se jich přihlásilo na 70.

Měla jsem tu čest, zúčastnit se poprvé této soutěže jako porotce pro obor uměleckého zpěvu písní (kde mi byla obětavým rádcem - na schwerinských soutěžích již zdomácnělá - Anička Hanusová). Snad největším zážitkem pro nás obě - a jistě i pro většinu ostatních - byli soutěžící z asijských zemí a jejich schopnost (a jistě i neobyčejná píle), s jakou se dovedli výrazově i technicky vyrovnat s věru ne snadnými skladbami těchto skladatelů. Však si také Čiňanka Pei - Ying Lee (zpívala mj. Schönbergův cyklus „Erwartung“) a její hudební doprovod Misa Kanuma (Taiwan) v kategorii písňového zpěvu právem vybojovaly 1. cenu.

Z českých umělců si 1. cenu v kategorii komorní hudby odnesli členové Benewitzova kvarteta. Pražští posluchači je mohli několik dnů po ukončení soutěže slyšet na koncertu v Goethe-Institutu. Umělecké soutěže opět doprovázely zajímavé programy, které se tematicky tentokrát soustřeďovaly zejména na Varšavské ghetto: nesmírně zajímavé tu např. bylo setkání s Andrzejem Szpilmanem, synem slavného polského pianisty Wladislawa Szpilmana. Obrovský úspěch také zaznamenalo vystoupení legendárního Coco Schumanna s jeho džezovou kapelou.

Ve schwerinských školách - v nichž si mj. žáci sami instalovali výstavy kreseb terezínských dětí - jsme se s Aničkou Hanusovou zúčastnily řady besed o osudech židovských dětí za 2. světové války. Festivalem s jeho četnými koncerty, přednáškami, besedami atd. doslova žilo celé město.

Eva Herrmannová

13. září 2006 jsem provázela do Terezína čtyřicítka příslušníků Elderhostel z USA, obdoby naší Univerzity třetího věku. Paní Ellen Somerfield z kalifornského Malibu přečetla k uctění její památky vzpomínku a báseň své zesnulé přítelkyně Susan G. Ziemer-Branden.

PRVNÍ LÁSKA

(Stalo se v koncentračním táboře Terezín, kdy mi bylo třináct a půl roku.)

Jmenoval se Jirka. Pocházel z Prahy. Už docela v letech; bylo mu téměř šestnáct. Díval se na mne. Vyčouhlý, ruce jako lopaty, něžné šedé oči a plné rty. Plné rty, potutelný úsměv a pořád po mně koukal. Měla jsem srdce až v hrdle. Byl Oneg Šabat. Byly jsme na radě uspořádat slavnostní večer. V malé místnosti na postelích, ve třech nad sebou, nás bylo čtrnáct dívek. Stovky chlapců a děvčat natěsnaných ve dvou obrovských kasárnách. Ale my děti jsme byly docela šťastné. Nemoci přesto bujely a jídlo, co jsme dostávaly, bylo prostě takové, jaké Židé dostávali v nacistických koncentračních táborech. Ale dovolili nám být pohromadě a mít pár vedoucích, kteří měli speciální kvalifikaci k zacházení s dětmi od osmi let až po poslední teenagerská léta. Většinou byli naši instruktoři profesori a vynikající vychovatelé. (Byla jsem beznadějně zamilovaná do starého profesora, shakespearovce; už mu bylo celých pětadvacet! A jaká hrůza: Odvážila jsem se poslat mu anonymní zamilovanou báseň, opravdu hroznou!)

Jak už jsem uvedla, cítili jsme se šťastně. Kvetly jsme, poskytující si navzájem svou energii a svůj sionistický fanatismus. Se zpěvem, tanci, přednáškami a sborovým zpěvem a mnoha jinými projevy jsme se chystaly emigrovat do Jeruzaléma, někdy a nějak.

Byl to náš večer, během něhož uplatníme svůj nesmírně dramatický projev, zazpíváme několik hebrejských písní, zažehneme svíčky a horou protančíme chodbami, jejichž ubíjející pošmournost zcela vymažeme svými mladými zvučnými hlasy.

Jirkovi se podařilo tančit po mém boku. Nevím, jak se tam dostal. Má paže šla náhle vzhůru ve víru tance, sledovala jsem ji očima - a on byl vedle mne. Ještě dnes, po tolika světelných letech, cítím, jak se červenám ve tváři.

„Jmenuju se Jirka, tančíš dobře. Víš, že se jmenuješ Susanne a říkají ti Susie!“

Jak ví, jak se jmenuji? Koho se na to ptal? Zřejmě MĚ MÁ RÁD! MUSÍ TO TAK BÝT! Proboha, je to tady; kluk, ne muž,

a přece krásný, urostlý muž. A zná mé jméno a drží mě za ruku! Co mám na to říct? Jak to, že umí tak dobře německy? Proč já neumím líp česky?

„Děkuju,“ odpověděla jsem plaše, „je mi líto, já vlastně česky neumím, jen pár slov!“

Vypadalo to, že ho to těší. Začal koktat ve své mateřštině.

„Musel jsem se s tebou setkat, není to nic divného, musím se stát tvým učitelem. Jsi v Československu, tak se musíš naučit česky. Přece víš, když je někdo v Římě . . .“

Není báječný? Úžasný?! Nevydržím to, jsem tak ráda, že můžu tančit, musím tančit . . .

„Můžeme se spolu projít SAMI DVA?“

Taková mužská odvaha, a zároveň takový jemnocit! Zda se můžeme projít? Což takhle letět? Byla bych svolila i k letu.

„Susie, bylas někdy na střeše?“

Cože, kde?

„Pojď, ukážu ti tajnou cestu, Susie, pojď!“

Všem vám, kdo jste nikdy neseseděli na střeše obrovské budovy, všem vám, kdo jste se nikdy nepodívaly na celý svět tam dole, kdo jste při svém prvním zamilování nepocítily, jak se vám partnerova ruka pomalu suně po vlasech, aby vám spočinula na rameni, vám všem by měla být tato zkušenost přístupná v tabletách. Jirka mě k sobě přivinul; zachvěla jsem se od paty až po kořínky vlasů, zapotily se mi ruce a zabořily mne bradavky, ztuhlé smyslovým vzrušením. Políbil mě, tam na střeše, nad světem, kousíček pod nebem, tam mě políbil!

Stali jsme se milenci, ovšem že ne tak, jak se to dnes chápe, jenom tak, že jsme se vzájemně vzrušovali, usmívali se na sebe a neviděli nikoho jiného než sami sebe, neustále nalézající důvody, proč být spolu a dotýkat se jeden druhého. Našemu povídání nebylo konce a naučila jsem se docela dobře Jirkově mateřštině. Chtěl se stát lékařem. Skutečně se na to hodil.

Jmenoval se Jirka. Pocházel z Prahy. V červnu ho poslali do Osvětimi. NEVRÁTIL SE.

V Terezíně mi bylo třináct a půl. O mých patnáctých narozeninách mě poslali do Osvětimi.

Strašnému *Pochodu smrti* jsem unikla.

Do USA jsem se dostala v den svých osmnáctých narozenin.

VŠEM, KDO PŘEŽILI

Jak,
měříme
V
či
Jak měříme
a
jež
v sobě

sestry a bratři,
bolest?
librách, gramech,
v centimetrech?
jizvy, odřeniny
prázdná místa,
každý z nás
nese?

Všechny, kdo prožili
Hitlerovy noční můry,
všechny spojuje,
spojuje a
dává dohromady
ztráta
našeho dětství.

V letech, kdy
je hra na schovávanou
vzrušující hrou,
jsme se ukryvali před smrtí.
A mnozí z nás
přežili osamocení.
V letech, kdy
bychom si celé hodiny
hráli s panenkami
nebo s vláčky,
ve světě, který musí dítě mít,
musí, aby vyrostlo
a něčím se stalo.

V letech, kdy
je učení úhelným kamenem,
základem toho,
čím bychom se měli stát
v dospělosti,
jsme někteří skončili
v cizích zemích,
ztracení, osamělí
zmítaní pocitem odlišnosti,
znovu zneužívání.
Návštěva školy byla jen
další noční můra.

Někteří z nás měli potřebu
studovat
ve zralém věku,
studovat a vyplnit
některá prázdná místa.
A tak jsme tu,
řadu desítek let
od doby našeho dětství.
Vyzývám vás,
abyste uznali a uctili,
abyste milovali a chránili
to malé dítě ve svém nitru,
které potřebovalo dospět.
Jenom v nitru
jsme všichni stejní.
Jenom v nitru
můžeme pochopit
a milovat
a skutečně porozumět tomu,
že je ztráta dětství
nezměřitelná.

Susan G. Ziemer-Branden
(Chanuka 1988),
z angličtiny přeložil Pavel Stránský

Příhoda neboli povídání s psychiatrem

Fejeton Pavla Stránského „12 milionů mrtvých esesáků a Mr. Jábych“, otištěný v 36. čísle TI na straně 13 mi připomíná nedávnou zábavnou zkušenost:

Chodíme po Starém Městě v Praze, obdivujeme fasády domů, shodujeme se, že Praha je snad nejkrásnější město naší (mizerné) zeměkoule a můj společník, sabra a ve své rodné zemi známý psychiatr (odhaduji, že mu je asi 50), se mne náhle zeptá:

„Ty jsi ten takzvaný *holocaust* zažil na vlastní kůži, jak to vlastně bylo? Jakým způsobem vás sebrali?“

Říkám: dostali jsme příkaz, abychom se dostavili na nádraží s kufrem.

„Kolik vás bylo?“

Říkám: v tom našem městě asi šedesát, ale s tou šedesátkou mne neber za slovo, byl jsem kluk a já ty pochodující židy nepočítal.

„V kolik hodin to bylo?“

Říkám: v pět ráno, ale možná že to bylo ve čtyři anebo v šest.

„Jak se jmenovalo vaše město?“

Říkám: Hronov.

„Jak se to píše?“

Slabikují: „H“ jako hovno, „R“ jako radost, „O“ jako obřízka anebo také ostuda... (Rozhovor ovšem vedeme v angličtině, neboť můj společník nemluví česky a já nemluvím hebrejsky.)

„A co ti řekli rodiče, kam jedete?“

Kaji se: už nevím.

Můj společník však namítá: „To přece není možné, bylo by normální, aby ses zeptal kam jedete, jak dlouho tam budete a co tam budete dělat.“

Diskuse při pochodu Starým Městem Prahy pokračuje.

„Tak vám dali vlak, šedesáti židům, k dispozici.“

Ne, ten vlak přijel z Police nad Metují a už v něm nějací židé byli.

„Jak se slabikuje Police.“

Slabikují: „P“ jako ... promiň, laskavý čtenáři, ale domysli si sám (v angličtině „P“ for Poland).

„A co potom,“ táže se můj společník.

Vysvětluji: vlak jede dál, zastaví v Náchodě, naloží snad 250 židů, neboť Náchod je okresní město, jede dál směrem na Hradec Králové, cestou nakládá, nakládá... můj společník si nemusí dělat starosti, že by se plýtvalo místem v protektorátním vlaku.

„A co v tom Hradci, jakže, „H“?“

Ubytovali nás ve škole.

„Jak to ve škole, ve škole se přece vyučují děti, a jak dlouho jste v té škole zůstali a co jste tam dělali, a co děti?“

Říkám: jenom asi tři dny, pak se jelo do Terezína, děti se vrátily do školy...

Můj společník chce vědět, zda jsme šli dobrovolně, a proč jsme neprotestovali. Také nechápe, proč jsme neutekli. Vskutku, kluk o pár let starší než já, také z náchodského gymnázia, Jirka Bauer, utekl, dostal se do Anglie, vstoupil do letectva, byl sestřelen nad mateřskou Evropou, padák se neotevřel.

Pro změnu se ptám společníka já: „Ty neumíš číst?“

Odpovídá: „Četl jsem o holocaustu, ale chci to slyšet z první ruky.“

Načež ho varuji: „Pokud budeš takhle pokračovat, vzteky mi praskne žíla, krev se rozlije po chodníku, ty sklouzneš a rozbiješ si ksicht.“

Navrhuji antisemitismus jako námět další diskuse, ale antisemitismus ho moc nezajímá,

„Vždyt máme Bushe,“ říká, „a navíc židé mohou emigrovat do Izraele, kde jsou v bezpečí, ovšem pokud Irán nezíská zbraně hromadného ničení.“

Ptám se na jeho názor na koncentrační tábory v Severní Koreji, avšak on o nich nikdy neslyšel, ptám se na vojenskou diktaturu v Barmě, ptám se na Darfur, kde bylo zavražděno několik set tisíc lidí a vyhnáno přes dva milióny (černých) vesničanů, kteří teď umírají hladem a nemocemi, jmenuji Mugabeho, Castra, Chavese a tak dál a dál, ale všude vylosuji bianco. Ví jen o sousedních zemích z hlediska Izraele a o Iránu, který chce vymazat Izrael ze zemského povrchu.

Příhodu jsem vykládal známým, kteří reagovali: To není možné, to sis vymyslel! Tak jsem se rozhodl ji napsat.

Tom Luke

INFORMACE - VZKAZY - VÝZVY - PROSBY

Německý filatelista a sběratel Heinz Wewer pátrá po dopisních obálkách (prázdných i s dopisy), korespondenčních lístcích, terezínských poštovních známkách a dalších poštovních dokladech (např. dodacích lístcích, různých potvrzenkách atd.) z koncentračních táborů, ghatt i věznic gestapa. Heinz Wewer je renomovaným autorem řady publikací, v nichž se prostřednictvím nejrůznějších zpráv a poštovních dokladů snaží také rekonstruovat osudy nacistických vězňů. Nyní připravuje výstavu, která by měla zobrazit fungování i zneužívání pošty v nacistických koncentračních táborech.

V případě, že takové poštovní doklady vlastníte, kontaktujte pana Heinze Wewera, anglicky nebo německy na adresu: Moerchinger Str. 43 g, D-14169 Berlin (e-mail: he.wewer@-online.de) s tím, za jakých podmínek jste ochotni je zapůjčit, předat nebo prodat.

Ráda vám také kontakt s panem Wewerem zprostředkuje. Znam ho již řadu let a vím, že poštovní památky z koncentračních táborů jsou u něho v nejlepších rukách.

Eva Herrmannová, (tel. 222 316 248, e-mail: herrm@volny.cz)

INFORMACE - VZKAZY - VÝZVY - PROSBY

Ráda bych všechny čtenáře informovala o tom, že kniha Karla Laguse, mého tatínka, a Josefa Poláka *Město za mřížemi*, poprvé vydaná v roce 1964, vyšla ve druhém vydání v nakladatelství Miloš Uhlíř - Baset. K tomuto vydání napsali úvodní předmluvu Eva Poláková, Helena Illnerová - Lagusová a Jan Munk.

Helena Illnerová

Relaxace pod Tatrami - Lázně Vyšné Ružbachy (18. 3. - 24. 3. 2007)

Dopřejte si pár dnů v lázních. Kromě termálních koupelí a lázeňských procedur vás čekají i výlety do okolí, trocha folklóru, ovčí sýr a dobrá slivovice. Bližší informace u pí Marty Kottové.

Pro seniory (nad 50 let) mimořádná cena: 4690,- Kč.

Zájemci se mohou hlásit u pí Marty Kottové, tel. 606 948 871 (485 152 520) do konce února 2007.

Vážení a milí!

Chtěla bych Vám všem srdečně poděkovat za přátelskou pomoc při mém výzkumu o divadle v Terezíně: za rozhovory, účast na přednáškách a představeních i za všechny formy podpory, které jste mi laskavě poskytli během posledních let. Nyní se vracím na šest měsíců do Ameriky, abych dopsala disertační práci, ale přijedu zase v létě 2007 pracovat na dalším projektu: na česko-německém vydání původních terezínských divadelních textů.

Budu se těšit na další spolupráci!

S přátelským pozdravem

Lisa Peschel

V letech před holocaustem a během holocaustu si někteří koupili životní pojistky, pojistky na věno a pojistky na vzdělání. Po 2. světové válce společnost Generali řadu těchto pojistek proplatila. Někteří pojištěnci obdrželi kompenzaci v rámci poválečných restitučních programů. Mnoho pojistek však nebylo proplaceno.

Mezinárodní komise pro pojistné nároky z období holocaustu ICHEIC se zabývala oprávněnými nároky pojištěnců. Urovnání ve věci hromadné žaloby týkající se pojištění obětí holocaustu u pojišťovny Generali dává ještě příležitost k účasti na procesu řešení pojistných nároků těm, kteří nepodali pojistný nárok prostřednictvím ICHEIC, i těm, jejichž pojistné nároky ještě nebyly u ICHEIC nebo Generali vyřízeny.

Uplatnit nárok na nevyplacenou pojistku lze do konce března 2007.

Bližší informace na adrese info@abdatalawserve.com nebo na telefonu + 420 246 019 081, příp. v sekretariátu FŽO.

Děvčata z pokoje 28 L 410 Terezín. Výstava pod tímto názvem byla zahájena 26. 11. 2006 v kulturním centru Židovského muzea v Brně. Výstava je putovní, byla už úspěšná v mnoha německých městech i v rakouském Salzburgu, odkud se přestěhovala do Brna.

Doprovodné texty přeložila z němčiny do češtiny Dagmar Lieblová.

Vernisáž probíhala za přítomnosti někdejších „děvčat“ - Helgy Kinsky, Anny Hanusové a Hannelore Brenner - Wohnschick, která je také autorkou knihy *Děvčata z pokoje č. 28, přátelství, naděje a přežití v Terezíně*.

Knihy je vzpomínkou na zavražděné děti a poctou dospělým vychovatelům, kteří svým působením umožnili dětem přežít. Nejen fyzicky, ale i duševně.

Česká verze vyjde v lednu 2007 v nakladatelství Barrister and Principal Brno.

Anna Hanusová

Velvyslanectví Argentiny prosí o jakoukoli informaci o panu Josefu Stunovi, který byl v Terezíně ošetřovatelem a paní Aleně Tesařové, která s ním patrně spolupracovala.

Případnou zprávu zavolejte prosím paní Jiřině Dolanské na tel. 224 212 449.

Redakce časopisu se omlouvá Honzovi Ročkovi až za moře, že ho vinou své přispěvatelky v 36. čísle (s. 11) omylem přejmenovala na Jiřího. Je natolik velkorysý, že už na to určitě zapomněl. A protože krátce píšeme nový letopočet, přejeme nejen jemu, ale i všem čtenářům dobrý rok 2007.

Milí přátelé,

určitě i někdo z vás znal výborného člověka a mého dobrého přítele Jindru Leknera, který zemřel 25. 10. 2006 v nemocnici v Haifě. Bylo mu 88 let.

Seznámil jsem se s ním až v Terezíně, kde mě Fredy Hirsch krátce po mém příjezdu zařadil do nově zřízeného pracovního úřadu pro mládež (Jugendarbeitseinsatz), který byl umístěn v domově mládeže L 218. Tam už byl v té době Jindra Lekner,

kteří to pracoviště zařizoval a přijal mě. Od té doby jsme byli nerozlučnými kamarády. V posledním roce našeho terezínského pobytu jsem bydlel s Jindrou v malém pokojíčku pod schody v L 218 a výborně jsme si rozuměli.

Podzimní likvidační transporty z Terezína nás rozdělily a za války jsme se už neviděli. Naše další setkání bylo zcela náhodné - roku 1949 v Izraeli na ulici v Krajot. To už jsme byli oba ženatí a každý měl jednu dceru. (Později se naše rodiny ještě hodně rozmnožily.) Od té doby naše staré přátelství pokračovalo a naše manželky Eva a Magda se sprátelily.

Jindra přišel do Izraele s Haganou v roce 1948. Krátce sloužil jako voják, později byl povolán do vojenského výzkumného střediska, kde se vypracoval na vedoucího pracovníka. Zůstal věrný i své práci s mládeží, vyučoval zejména počítačovým znalostem.

Ještě bych rád dodal, že Jindra se po Osvětimi dostal na důl Janina, který patřil k nejtěžším koncentračním táborem. Práci v podzemí tam nikdo nepřežil déle než tři měsíce. Po osvobození Rudou armádou byl Jindra na pokraji smrti, těžce nemocen a zcela vyčerpaný. Jen silou své nezdolné vůle se dobelhal do Krakova. Později se léčil v Tatranské Lomnici.

Loučím se s ním s láskou.

Petr Erben

◀ *Jindra Lekner, Hanuš Sternlicht, Pavel Gelbkopf a Petr Erben v kibucu Givat Chaim v roce 2003*

VŠECHNY VÁS SRDEČNĚ ZVEME

NA SNĚM TEREZÍNSKÉ INICIATIVY - SHROMÁŽDĚNÍ ČLENŮ TI.

Sejdeme se ve čtvrtek 19. dubna 2007 v Praze

V NÁRODNÍM DOMĚ NA VINOHRADĚCH (Raisův sál).

**Zahájení bude v 10.00 hodin,
prezence od 9.15 hodin.**

Těšíme se na Vaši účast

**Terezínská
iniciativa**

Vydává Terezínská iniciativa, Jáchymova 3, Praha 1. Tel./fax: 222 310 681, e-mail: terezinskainiciativa@cmail.cz

Redakční rada: Eva Fantová, Doris Grozdanovičová, Jiří Kotouč, Jaroslav Kraus, Anna Lorencová, Milena Procházková, Michal Stránský, Eva Štichová

Bankovní účty: v Kč: 59433011/0100, v EUR: 342781234555011/0100, v USD: 348331234555011/0100

Číslo 37 vyšlo v lednu 2007.

MK ČR E 10779